

บทที่ ๓

การอนุรักษ์ป่าของพระสงฆ์วัดดอนธาตุ ตำบลทรายมูล อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุบลราชธานี

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงเนื้อหาที่เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าของวัดดอนธาตุ ตำบลทรายมูล อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุบลราชธานี บริบทพื้นที่วิจัย สภาพป่าในพื้นที่วิจัย ปัญหาของการอนุรักษ์ป่าของวัดดอนธาตุ หลักการอนุรักษ์ป่าของพระสงฆ์วัดดอนธาตุ วิธีการอนุรักษ์ป่าของพระสงฆ์วัดดอนธาตุ กระบวนการอนุรักษ์ป่าของพระสงฆ์วัดดอนธาตุ วิเคราะห์ผลจากการอนุรักษ์ป่าและสรุปผลการศึกษา ดังจะกล่าวดังต่อไปนี้

๓.๑ บริบทพื้นที่วิจัย

วัดดอนธาตุ ถือว่าเป็นวัดที่อุดมไปด้วยธรรมชาติอันสวยงาม มีป่าไม้ขึ้นปกคลุมอย่างร่มรื่น อีกทั้งเป็นแหล่งบูรพาจารย์ที่ชาวบ้านเคารพนับถือกันมาช้านาน คือ พระอาจารย์เสาร์ กนตสีโล ซึ่งวัดแห่งนี้เป็นวัดสุดท้ายที่หลวงปู่เสาร์ กนตสีโล สร้างขึ้น รวมทั้งยังเป็นวัดสุดท้ายที่หลวงปู่เสาร์อยู่ปฏิบัติธรรม ก่อนที่จะไปมรณภาพในอิริยาบถนั่งที่วัดมหาอำมาตยาราม อ.วรรณไวทยากรณ์ นครจำปาสัก ประเทศลาว เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๔ สิริรวมอายุ ๘๒ ปี ๓ เดือน ๑ วัน และได้อัญเชิญศพกลับมาจัดงานฌาปนกิจที่วัดบูรพาาราม อ.เมือง จ.อุบลราชธานี โดยทุกๆ ปี ระหว่างวันที่ ๒-๓ กุมภาพันธ์ จะมีการปฏิบัติธรรมและทำบุญครบรอบคล้ายวันมรณภาพ

ปัจจุบันมีพระภิกษุจำพรรษาจำนวน ๗ รูป แม่ชี ๓ คน ซึ่งทางวัดได้แบ่งเนื้อที่ป่าออกเป็น ๓ ส่วน คือ ส่วนที่ใช้สำหรับภิกษุสามเณรเพื่อใช้ประกอบศาสนกิจทางสงฆ์ ส่วนสำหรับผู้ที่มาแสวงบุญ และส่วนที่ใช้สำหรับแม่ชี ปัจจุบันมีเจ้าอาวาส คือ พระใบฎีกาสมพงษ์ โกสโล (น้อยวิหก)^๑

๓.๑.๑. ที่ตั้งของวัดดอนธาตุ

วัดดอนธาตุ ตั้งอยู่ทิศตะวันออกของแก่งสะพือ ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวขึ้นชื่อ โดยอยู่ห่างไปประมาณ ๖ กิโลเมตร ตามลำน้ำมูล วัดนี้ตั้งอยู่บนพื้นที่ที่เป็นเกาะอยู่กลางลำน้ำมูล ระหว่างบ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอบึงสามพัน และบ้านคันไร่ ตำบลคันไร่ อำเภอสรินทร จังหวัดอุบลราชธานี โดยที่เกาะดอนธาตุ ร่องน้ำทิศเหนือแคบ จึงใกล้ชิดกับหมู่บ้านทรายมูล ทางราชการจึงให้อยู่ในปกครองของหมู่บ้านทรายมูล เกาะดอนธาตุ มีเนื้อที่ดินประมาณ ๑๓๐ ไร่^๒

^๑ สัมภาษณ์ พระใบฎีกาสมพงษ์ โกสโล (น้อยวิหก), เจ้าอาวาสวัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^๒ สัมภาษณ์สายทอง มิ่งแนน, ราษฎรชาวบ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุบลราชธานี, เมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

๓.๑.๒ ลักษณะของพื้นที่วิจัย

๑) ลักษณะทางภูมิศาสตร์

สภาพพื้นที่ของวัดดอนธาตุ มีลักษณะยาวริตามลำน้ำมูล กั้นระหว่างบ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร และบ้านคันไร่ ตำบลคันไร่ อำเภอสิรินคร จังหวัดอุบลราชธานี โดยที่เกาะดอนธาตุร่อนน้ำทิศเหนือแคบ จึงใกล้ชิดกับหมู่บ้านทรายมูล ทางราชการจึงให้อยู่ในปกครองของหมู่บ้านทรายมูล^๓

๒) ลักษณะภูมิอากาศ

วัดดอนธาตุตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ของอำเภอพิบูลมังสาหาร มีลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบร้อน ฤดูหนาวอากาศเย็น แบ่งฤดูกาลออกได้เป็น ๓ ฤดู คือ

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่ปลายเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนตุลาคม เป็นช่วงระยะเวลาที่ได้รับอิทธิพลลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้และบางครั้งจะเกิดพายุดีเปรสชันร่วมด้วย ทำให้เกิดมีฝนตกเป็นบริเวณกว้างและปริมาณน้ำฝนมากกว่าทุกฤดู

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนกุมภาพันธ์ เป็นช่วงระยะเวลาที่ได้รับอิทธิพลจากมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้มีอากาศหนาวเย็นเป็นช่วง ๆ สลับกับอากาศแห้ง

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม ถึงเดือนพฤษภาคม เป็นช่วงเวลาที่ได้รับแสงอาทิตย์กล้าที่สุดทำให้มีอากาศร้อนและแห้งแล้ง ในระยะนี้จะมีพายุร้อนเกิดขึ้นด้วย เนื่องจากมรสุมประเทศจีนเคลื่อนตัวลงมาเป็นครั้งคราว เมื่อปะทะกับอากาศร้อนในท้องถิ่นจึงทำให้เกิดพายุฟ้าคะนองและมีฝนตกแต่ปริมาณน้ำฝนไม่มากนัก^๔

๓) ลักษณะของวัด

จากการลงสำรวจลักษณะพื้นที่ของวัดดอนธาตุ สามารถจำแนกลักษณะของวัดได้ดังนี้

(๑) บริบททั่วไป

"วัดเกาะแก้วพระนอนคอนสวรรค์วิเวกพุทธกิจศาสนา" เป็นชื่ออย่างเป็นทางการของวัดดอนธาตุ ตั้งอยู่บนเกาะดอนธาตุกลางแม่น้ำมูล ต.ทรายมูล และบ้านคันไร่ อ.พิบูลมังสาหาร จ.อุบลราชธานี มีเนื้อที่ประมาณ ๑๓๐ ไร่ ในส่วนของป่ามีอยู่ ๑๒๐ ไร่ ลักษณะยาวริ ตามลำน้ำมูล หัวดอนเกาะอยู่ทิศตะวันออก มองเห็นหมู่บ้านทรายมูล อยู่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ สองฝั่งร่องตะกอนได้ยื่นถึงกัน ซึ่งเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมและท่องเที่ยวขึ้นชื่อของ จ.อุบลราชธานี วัดแห่งนี้เป็นวัดสุดท้ายที่หลวงปู่เสาร์ กนตสีโล สร้างขึ้น รวมทั้งยังเป็นวัดสุดท้ายที่หลวงปู่เสาร์อยู่ปฏิบัติธรรม ก่อนที่จะไปมรณภาพในอริยาบถนั่งที่วัดมหาอำมาตยาราม อ.วรรณไวทยาภรณ์ นครจำปาสัก ประเทศลาว เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๔ สิริรวมอายุ ๘๒ ปี ๓ เดือน ๑ วัน และได้อัญเชิญศพกลับมาจัดงาน

^๓ ปฐม-ภัทรา นิคมานนท์, “พระครูวิเวกพุทธกิจ หลวงปู่ใหญ่เสาร์ กนตสีโล พระปรมาจารย์ใหญ่ฝ่ายพระกรรมฐาน”, โครงการหนังสือบูรพาจารย์ เล่ม ๕, (กรุงเทพมหานคร : พี.เอ.สีพิจ, ๒๕๔๖), หน้า ๒๒.

^๔ สัมภาษณ์ บุญรัก สมทบ, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ฉาปนกิจที่วัดบูรพาราม อ.เมือง จ.อุบลราชธานี โดยทุกๆ ปี ระหว่างวันที่ ๒-๓ กุมภาพันธ์ จะมีการปฏิบัติธรรมและทำบุญครบรอบคล้ายวันมรณภาพ^๕

(๒) ลักษณะเด่นของวัด

เจดีย์พิพิธภณัท "เจดีย์พิพิธภณัทหลวงปู่เสาร์ กนตสีโล" ตั้งอยู่ท่ามกลางแมกไม้ใหญ่ ที่ยังรักษาสภาพป่าไม้ธรรมชาติเดิมไว้ ฐานพระเจดีย์เป็นกำแพงหินทรายโดยรอบยกสูง ภายในองค์เจดีย์เป็นห้องพิพิธภณัทขนาด ๙.๕๐ x ๙.๕๐ เมตร มีประตูบานไม้สักหนา ๒ นิ้ว เปิดเข้าออกได้ ๓ ด้าน คือ ด้านหน้าและด้านข้าง ๒ ด้าน พื้นปูด้วยแกรนิต ผนังภายในห้องกรุด้วยหินทรายสีขาวแสดงถึงความเป็นธรรมชาติ แทนหินอ่อนสีขาวบริสุทธิ์ เป็นที่ประดิษฐานรูปหล่อของหลวงปู่เสาร์ในท่านั่ง ประดับชายขาวด้วยพานพุ่ม อยู่ภายใต้ซุ้มด้านหลังองค์พระเจดีย์ เสมือนหลวงปู่ นั่งเจริญภาวนาในถ้ำ ผนังด้านข้าง จัดแสดงอัฐบริวารและสิ่งของที่เกี่ยวข้งกับหลวงปู่เสาร์ เบื้องหน้าพระเจดีย์ทางซ้าย มีกุฏิที่หลวงปู่เสาร์เคยอยู่จำพรรษา เป็นกุฏิไม้เล็กๆ ยกใต้ถุนสูง มีเพียงหนึ่งห้อง และมีระเบียงหน้าห้องยาวตลอด ทางขึ้นเป็นบันไดไม้พาด ๓ ชั้น ก้าวห่างๆ ผนังกัน เป็นผนังไม้ซ้อนทับเกล็ด หลังคามุงด้วยแผ่นไม้ ฝาเป็นแผ่นยาว ซ้อนทับกัน มีลักษณะง่ายๆ สมถะ ด้านหน้ากุฏิมีแผ่นหินที่นั้วิปัสสนากรรมฐาน และทางเดินจงกรมของหลวงปู่เสาร์ กนตสีโล วัดยังรักษาต้นไม้เดิมที่มีอยู่จึงทำให้ภายในวัดดูร่มรื่นและให้บรรยากาศของวัดป่า ซึ่งวัดดอนธาตุถือว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอพิบูลมังสาหารอีกด้วย^๖

(๓) บทบาทของวัดต่อชุมชน

ในปัจจุบันวัดดอนธาตุนอกจากเป็นศาสนสถานแล้วยังเป็นแหล่งสอนในการปฏิบัติธรรม ซึ่งในการปฏิบัติธรรมประจำปีของวัดดอนธาตุจะมีผู้คนทั่วทุกสารทิศเดินทางมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก และยังคงมีพิธีทำบุญแบบพื้นบ้านโบราณตามฤดูกาล เช่น บุญกวนข้าวทิพย์ หรือบุญเดือนยี่ ตามกำหนดทุกปีมิได้ขาด^๗

(๔) ส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักสมถะ และวิปัสสนากรรมฐานของพระสายป่า

ในแนวทางการปฏิบัติของวัดดอนธาตุได้ยึดตามแนวทางการปฏิบัติของหลวงปู่เสาร์ กนตสีโล ซึ่งเป็นผู้วางรากฐานของวัด โดยส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักสมถะ และวิปัสสนากรรมฐานของพระสายป่า โดยในระหว่างวันที่ ๒-๓ กุมภาพันธ์ ของทุกๆ ปี จะมีการปฏิบัติธรรมและทำบุญครบรอบคล้ายวันมรณภาพของหลวงปู่เสาร์ โดยมีรายละเอียดดังนี้^๘

หลวงพ่อฟุทธ ฐานิโย พูดถึงหลักการสอนด้านสมถะ และวิปัสสนากรรมฐานตามแนวของหลวงปู่เสาร์ กนตสีโล ดังนี้

^๕ สัมภาษณ์ สายทอง มิ่งแนน, ราษฎรชาวบ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, เมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^๖ สัมภาษณ์ พระใบฎีกาสมพงษ์ โกสโล (น้อยวิหค), เจ้าอาวาสวัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^๗ สัมภาษณ์ สอนอง วิลามาศย์, สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลคันไร่ อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^๘ สัมภาษณ์ พระสุรศักดิ์ ยติโก, พระลูกวัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

“หลักการสอน ท่านก็สอนในหลักของสมถวิปัสสนาอย่างที่เรเคยได้ยินได้ฟังกันมาแล้วนั้น แต่ท่านจะเน้นหลักในการสอนให้เจริญพุทธคุณเป็นส่วนใหญ่ โดยการใช้หลักกรรมภาวนาพุทธโท เมื่อเจริญพุทธคุณจนคล่องตัว จนชำนาญแล้วก็สอนให้พิจารณา กายคตาสติ”

เมื่อสอนให้พิจารณากายคตาสติ พิจารณาอสุภกรรมฐานจนคล่องตัว จนชำนาญแล้ว ก็สอนให้พิจารณาธาตุกรรมฐาน ให้พิจารณากาย แยกออกเป็นธาตุ ๔ ดิน น้ำ ลม ไฟ ประชุมกันอยู่เท่านั้น หาสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา ไม่มี

ในเมื่อฝึกฝนอบรมให้พิจารณาจนคล่องตัว จิตก็จะมองเห็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน คือ เห็นว่าร่างกายนี้ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน เป็นอนัตตาทั้งสิ้น

(ถ้า) จะว่ามีตัวมีตน เมื่อแยกออกไปแล้วมันก็มีแต่ธาตุ ๔ ดิน น้ำ ลม ไฟ สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา ไม่มี แต่อาศัยความประชุมพร้อมของธาตุ ๔ ดิน น้ำ ลม ไฟ มีปฏิสนธิจิต ปฏิสนธิวิญญาณ มายึดครองอยู่ในร่างกายนี้ เราจึงสมมติบัญญัติว่าสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา

อันนี้เป็นแนวการสอนของพระอาจารย์เสาร์ พระอาจารย์มั่น และพระอาจารย์สิงห์ การพิจารณาเพียงแค่ว่า พิจารณากายคตาสติก็ดี พิจารณาธาตุกรรมฐานก็ดี ตามหลักวิชาการ ท่านว่า เป็นอารมณ์ของสมถกรรมฐาน แต่ท่านก็ยี้ให้พิจารณาอยู่ในกายคตาสถกรรมฐาน กับ ธาตุกรรมฐาน นี่เป็นส่วนใหญ่

ที่ท่านยี้ๆ ให้พิจารณาอย่างนั้น ก็เพราะว่าทำให้ภูมิจิตภูมิใจของนักปฏิบัติก้าวเข้าสู่ภูมิแห่งวิปัสสนาได้เร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพิจารณากายคตาสติ แยกผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เป็นต้น แยกเป็นส่วนๆ เราจะมองเห็นว่าในกายของเรานี้ก็ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน มันมีเพียงแค่ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เท่านั้น

ถ้าว่ากายนี้เป็นตัวเป็นตน ทำไมจึงจะเรียกว่า “ผม” ทำไมจึงจะเรียกว่า “ขน” ทำไมจึงจะเรียกว่า “ เล็บ ว่าฟัน ว่าเนื้อ ว่าเอ็น ว่ากระดูก” ในเมื่อแยกออกไปเรียกอย่างนั้นแล้ว มันก็ไม่มีสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา

นอกจากนั้นก็มองเห็นอสุภกรรมฐาน เห็นว่าร่างกายนี้เต็มไปด้วยของปฏิกูลน่าเกลียด โสโครก น่าเบื่อหน่าย ไม่น่ายึดมั่นถือมั่น ว่าเป็นอัตตาตัวตน แล้วพิจารณาบ่อยๆ พิจารณาเรื่อยๆ จนกระทั่งจิตเกิดความสงบ สงบแล้วจิตจะปฏิวัติตัวไปสู่การพิจารณาโดยอัตโนมัติ

ผู้ภาวนาก็เริ่มจะรู้แจ้งเห็นจริงในความเป็นจริงของร่างกายนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพิจารณาธาตุ ๔ ดิน น้ำ ลม ไฟ พิจารณากายแยกออกเป็นส่วนๆ ส่วนนี้เป็นดิน ส่วนนี้เป็นลม ส่วนนี้เป็นไฟ เราจะมองเห็นว่าร่างกายนี้สักแต่ว่าเป็นดิน เป็นน้ำ เป็นลม เป็นไฟ สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา ไม่มี ก็ทำให้จิตใจของเรามองเห็นอนัตตาได้เร็วขึ้น

เพราะฉะนั้น การเจริญกายคตาสติก็ดี การเจริญธาตุกรรมฐานก็ดี จึงเป็นแนวทางให้จิตดำเนินก้าวขึ้นสู่ภูมิแห่งวิปัสสนาได้

อานาปานสติ ท่านก็ยึดเป็นหลักสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กรรมฐานอานาปานสติ การกำหนดพิจารณา กำหนดลมหายใจนั้น จะไปแทรกอยู่ทุกกรรมฐาน จะบริกรรมภาวนาก็ดี จะพิจารณาก็ดี ในเมื่อจิตใจสงบลงไป ปลอ่ยวางอารมณ์ที่พิจารณาแล้ว ส่วนใหญ่จิตใจจะไปรับรู้ที่ลมหายใจเข้าออก

ในเมื่อจิตตามรู้ลมหายใจเข้าออก กำหนดรู้ลมหายใจเข้าออกอยู่เป็นปกติ จิตเอาลมหายใจเป็นสิ่งที่รู้ สติเอาลมหายใจเป็นสิ่งที่ระลึกลมหายใจเข้าออกเป็นไปตามปกติของร่างกาย เมื่อสติไปจับที่ลมหายใจลมหายใจก็เป็นที่ตั้งของสติ

ลมหายใจเป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องด้วยกาย สติไปกำหนดรู้อยู่ที่ลมหายใจเข้าออก จดจ่ออยู่ที่ตรงนั้น วิตกถึงลมหายใจ มีสติรู้พร้อมอยู่ในขณะนั้น จิตก็มีวิตกวิจารณ์อยู่กับลมหายใจ

เมื่อจิตใจสงบลงไป ลมหายใจก็ค่อยๆ ละเอียดลงไปเรื่อยๆ จนกระทั่งในที่สุดลมหายใจก็หายขาดไป เมื่อลมหายใจหายขาดไปจากความรู้สึก ร่างกายที่ปรากฏว่ามีอยู่ก็พลอยหายไปด้วย ในเมื่อเป็นเช่นนั้น ถ้าหากว่าลมหายใจยังไม่ขาดหายไป กายก็ยังปรากฏอยู่ เมื่อจิตตามลมหายใจเข้าไปข้างใน จิตจะไปสงบอยู่ในท่ามกลางของกาย แล้วก็แผ่รัศมีออกมาทั่วกาย จิตสามารถที่จะมองเห็นอวัยวะต่างๆ ภายในร่างกายได้หมดทั้งตัว เพราะลมย่อมวิ่งเข้าไปในส่วนต่างๆ ของร่างกาย ลมวิ่งไปถึงไหน จิตก็รู้ไปถึงนั้น ตั้งแต่หัวจรดเท้า ตั้งแต่เท้าจรดหัว ตั้งแต่แขนซ้ายแขนขวา ขาขวาขาซ้าย เมื่อจิตตามลมหายใจเข้าไปแล้ว จิตจะรู้ทั่วกายหมด ในขณะที่กายยังปรากฏอยู่ สงบนิ่ง รู้สว่างอยู่ในกาย วิตก วิจารณ์ คือจิตรู้ที่อยู่ภายในกาย สติก็รู้พร้อมอยู่ในกาย

ในอันดับนั้น ปิติและความสุขย่อมบังเกิดขึ้น เมื่อปิติและความสุขบังเกิดขึ้น จิตก็เป็นหนึ่ง นิรวณ ๕ กามฉันทะ พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจกุกกจะ วิจิกิจฉา ก็หายไป จิตกลายเป็นสมถ มีพลังพอที่จะปราบนิรวณ ๕ ให้สงบระงับไป ผู้ภาวนาก็จะมองเห็นผลประโยชน์ในการเจริญสมถกรรมฐาน^๙

๔) ลักษณะของป่าไม้

จากการลงเก็บข้อมูลจากสภาพพื้นที่ของวัดดอนธาตุพบว่า ลักษณะพื้นที่ของวัดมีอาณาเขตบริเวณกว้างขวาง ร่มรื่นด้วยแมกไม้หนาแน่นพันธุ์ ซึ่งทางวัดได้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ป่าเป็นอย่างยิ่ง โดยภายในเขตบริเวณวัดนั้นมีพันธุ์ไม้ต่างๆ มากมาย สภาพของป่าของวัดดอนธาตุนั้นพบว่ามีสภาพป่าที่รกรกไปด้วยต้นยางนาขนาดใหญ่ ต้นพอก (ละมุดป่า) แดง ไม้ป่า หวายป่า และอุดมไปด้วยเห็ดและสมุนไพรนานาชนิด^{๑๐}

๕) ลักษณะการสร้างเสนาสนะ

เนื่องจากวัดดอนธาตุนั้นอยู่ในนิคมธรรมยุต ซึ่งยึดถือข้อวัตรปฏิบัติตามรูปแบบของพระป่าฝ่ายกรรมฐานอย่างเคร่งครัด รูปแบบการสร้างเสนาสนะของวัดดอนธาตุจึงอิงอาศัยธรรมชาติดังเป็นหลัก ซึ่งทางวัดได้แบ่งเขตป่าและเสนาสนะออกเป็น ๓ ส่วน ดังนี้

๑. ส่วนของพระสงฆ์

ในส่วนของพระสงฆ์ซึ่งมีการสร้างเสนาสนะสำหรับใช้ปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ประกอบด้วย

(๑) เจดีย์พิพิธภัณฑของหลวงปู่เสาร์ กนตสีโล

ด้วยเหตุที่วัดดอนธาตุตั้งอยู่บนเกาะกลางน้ำมูล ปัจจุบันอยู่ห่างจากสถานที่ตั้งของเขื่อนปากมูลไปทางเหนือประมาณ ๓๐ กิโลเมตร การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.)

^๙ ปฐม-ภัทรา นิคมานนท์, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖๑-๔๖๔.

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาสมพงษ์ โกสโล (น้อยวิหค), เจ้าอาวาสวัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลย์มังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ได้ดำเนินการก่อสร้างเขื่อนปากมูล เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๕ เพื่อจ่ายไฟฟ้าแก่บริเวณอีสานใต้ให้มีไฟฟ้าใช้อย่างพอเพียง ในเรื่องผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของผู้อยู่อาศัยโดยรอบโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูล ทางวัดดอนธาตุซึ่งเป็นจุดยึดเหนี่ยวจิตใจที่สำคัญของราษฎรหมู่บ้านทรายมูล และหมู่บ้านใกล้เคียงสถานที่ก่อสร้างโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูล มีท่านพระอาจารย์สมบูรณ์ ขนติโก ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดดอนธาตุ เป็นผู้คอยให้ความรู้แก่ราษฎร ทำให้ชาวบ้านมีความกระจำต่อโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูล รวมเงินค่าก่อสร้างทั้งสิ้น ๑๖,๗๒๓,๒๗๓ บาท^{๑๑} แนวทางการออกแบบเจดีย์พิพิธภัณฑ์ คือ

๑. เน้นออกแบบให้เรียบง่าย สมถะ ยึดตามแนวปฏิบัติของหลวงปู่เสาร์
๒. มีเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมอีสาน ทั้งรูปแบบและการใช้วัสดุท้องถิ่น
๓. การจัดวางผังให้มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับธรรมชาติของต้นไม้ แทนที่นั้งสมาธิของหลวงปู่เสาร์ โดยอนุรักษ์ภูมิทัศน์ที่หลวงปู่เคยนั้งสมาธิ และรักษาต้นไม้ที่มีอยู่ไว้อย่างดี
๔. ใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น หินทรายในการตกแต่งให้เข้ากับธรรมชาติ องค์เจดีย์ทาสีกรัก สีจีวรของพระป่า ยึดความสมถะของหลวงปู่ ไม่หรูหรา แต่สง่างามหมดจด
๕. ออกแบบให้ยอดเจดีย์มีความสูงเห็นได้จากฝั่งตรงข้ามแม่น้ำ ยอดฉัตรจึงมีความสูงระดับพื้นยอดต้นไม้ใหญ่
๖. ประหยัดค่าก่อสร้าง ใช้โครงสร้างและวัสดุที่มีราคาไม่แพงเกินความสมควร ไม่ใช้เครื่องปรับอากาศ แต่ใช้ระบบระบายอากาศตามธรรมชาติ
๗. มีความคงทนถาวร ง่ายในการบำรุงรักษา ไม่ใช้วัสดุที่หลุดง่าย เช่น กระเบื้องโมเสค
๘. รักษาความเป็นป่า และธรรมชาติเดิมไว้ ให้มีการตัดต้นไม้ให้น้อยที่สุด
๙. ได้ประโยชน์ใช้สอยสูงสุด ให้มีห้องปฏิบัติธรรมที่ได้ฐานองค์เจดีย์ที่จำเป็นต้องยกเพื่อให้เจดีย์มีความสูง^{๑๒}

(๒) ศาลาการเปรียญ

รูปแบบการสร้างศาลาการเปรียญของวัดดอนธาตุ มีรูปแบบที่เรียบง่าย เป็นอาคารชั้นเดียว ซึ่งใช้เป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจทางด้านพระพุทธศาสนา เช่น ใช้เป็นโรงฉัน ทำวัตรสวดมนต์ และประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในวันสำคัญของพระพุทธศาสนา เช่น ใช้เป็นสถานที่แสดงปาฏิโมกข์ พิธีบวชพระ อีกทั้งยังเป็นที่พักประติฐานขององค์พระพุทธรูปไสยาสน์ที่พระอาจารย์เสาร์ และพระอาจารย์ดี เป็นผู้สร้างขึ้น^{๑๓}

(๓) ภูมิพระสงฆ์

ในการสร้างภูมิเสนาสนะ ที่พำนักภายในวัดดอนธาตุ เน้นแนวทางของพระป่า จะปลูกสร้างอย่างเรียบง่าย สมถะ ด้วยวัสดุพื้นๆ เว้นแต่บางแห่ง ที่มีคณะศรัทธาญาติโยมสร้างถวาย ก็

^{๑๑} ปฐม - ภัทรา นิคมานนท์, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐๙-๔๑๓.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาสมพงษ์ โกสโล (น้อยวิหค), เจ้าอาวาสวัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระประสิทธิ์ จันทมโม, พระลูกวัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

อาจใช้วัสดุหรือการก่อสร้างที่พิถีพิถัน แต่บางแห่ง ท่านก็ไม่ยอมให้สร้างใหญ่โตหรือพิถีพิถันเกินไป เพราะเกรงว่าจะทำให้ พระคຸ້ນกับความสบายจน “ติดสุข” ในการสร้างกุฏิของพระสงฆ์ทางวัดดอนธาตุได้เน้นในหลักสมถะ ตามที่หลวงปู่ได้วางรากฐานไว้ โดยให้มีการสร้างเสนาสนะต่างๆ ได้ และให้มีผลกระทบต่อต้นไม้ที่น้อยที่สุด โดยการสร้างกุฏิของหลวงปู่เสาร์ มีลักษณะเป็นกุฏิเล็กๆ ขนาดห้องประมาณ ๒.๕๐x๒.๕๐ ตารางเมตร ยกใต้ถุนสูง ๑.๒๐ เมตร มีเพียง ๑ ห้อง และมีระเบียงหน้าห้องยาวตลอด ทางขึ้นบันไดไม้พาด ๓ ชั้นก้าวห่างๆ ผนังกันเป็นผนังไม้ซ้อนทับเกล็ด หลังคามุงด้วยแผ่นไม้ ฝาเป็นแผ่นยาว ๐.๔๐ เมตร ซ้อนทับกัน มีลักษณะง่ายๆ ตามหลักสมถะ ซึ่งถือว่าเป็นแบบอย่างในการสร้างกุฏิหลังต่อไป มาของพระสงฆ์วัดดอนธาตุในปัจจุบัน ซึ่งในปัจจุบันกุฏิภายในวัดดอนธาตุที่ยังใช้งานได้อยู่ ๒๕ หลัง^{๑๔}

(๔) อาคารรับรองพระเถระ

ในการสร้างอาคารรับรองพระเถระ มีลักษณะการสร้างที่อิงกับธรรมชาติ โดยมีการสร้างที่ริมตลิ่ง จำนวน ๒ หลัง มีลักษณะเป็นเรือนนอนยาว ๒ ชั้น หนึ่งหลัง และเรือนนอนยาวชั้นเดียวอีกหนึ่งหลัง ใช้เป็นที่รับรองรับพระเถระชั้นผู้ใหญ่และสามารถประยุกต์ใช้เป็นห้องปฏิบัติกรรมฐาน โดยในการสร้างอาคารสืบเนื่องจากหลวงปู่สรวง สิริปัญโญเจ้าอาวาสวัดศรีฐานใน จ. ยโสธร ลูกศิษย์หลวงปู่เสาร์ กนตสีโล สายพระกรรมฐาน เป็นผู้เมตตามาสั่งสร้างศาลาที่พักสงฆ์และปฏิบัติธรรมของวัดดอนธาตุ สร้างเพื่อเป็นอาศรัยบูชาที่หลวงปู่เสาร์ กนตสีโล เคยพำนักอาศัยที่นี่มาก่อน โดยสร้างแล้วเสร็จเมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๕๘ และมีการฉลอง เมื่อวันที่ ๒ โดยมีงานฉลองงานวันครบรอบการละสังขารของหลวงปู่เสาร์ กนตสีโล ซึ่งหลวงปู่สรวง สิริปัญโญ เป็นลูกศิษย์หลวงปู่เสาร์ กนตสีโล และการสร้างศาลาที่พักสงฆ์และปฏิบัติธรรมนี้เพื่อระลึกหลวงปู่เสาร์ กนตสีโลที่เคยจำพรรษาอยู่ที่วัดดอนธาตุ พร้อมกันนี้มีการฉลองการสร้างอาคารศาลาสำเร็จลงด้วยดี เปิดให้ผู้ที่ต้องการมาร่วมงานได้ มีพิธีสงฆ์และงานฉลอง มีโรงทานเลี้ยงอาหารแก่ผู้มาร่วมงานฟรี โดยสิ้นงบประมาณในการสร้างจำนวน ๗,๐๐๐,๐๐๐ บาท^{๑๕}

(๕) ที่พักสำหรับผู้มาแสวงบุญ

ในส่วนที่พักของผู้ที่มาแสวงบุญ ทางวัดดอนธาตุได้สร้างโดยคำนึงการใช้ประโยชน์โดยรวม มีลักษณะเป็นอาคารชั้นเดียว เป็นเรือนนอนรวม ซึ่งสามารถบรรจุคนได้ประมาณ ๒๐๐ คนและมีการประยุกต์ต่อเติมอาคารให้เป็นโรงทาน รวมทั้งโรงครัวด้วย

(๖) ส่วนของแม่ชี

การสร้างที่พำนักสำหรับแม่ชี ทางวัดก็เน้นรูปแบบลักษณะที่สมถะ และสอดคล้องกับธรรมชาติ รูปแบบในการสร้างไม่เน้นหรูหรา แต่คำนึงคุณประโยชน์ที่จะใช้ มีทั้งเรือน

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระประสิทธิ์ จันทธมโม, พระลูกวัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๕} สัมภาษณ์สายทอง มิ่งแนน, ราษฎรชาวบ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, เมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

เดี่ยวสำหรับแม่ชีที่อยู่ประจำภายในวัดดอนธาตุ จำนวน ๔ หลัง และเรือนรวมสำหรับไว้ต้อนรับแม่ชีที่มาแสวงบุญจำนวน ๒ หลัง ในปัจจุบันมีแม่ชีอาศัยอยู่ในวัดดอนธาตุ จำนวน ๓ คน^{๑๖}

๕) การเดินทาง

วัดดอนธาตุ หรือวัดเกาะแก้วพระนอนคอนสวรรค์วิเวกพุทธกิจศาสนา เป็นวัดที่ตั้งอยู่บนเกาะกลางแม่น้ำมูล ในการเดินทางไปวัดดอนธาตุนั้น สามารถทำได้ ๒ วิธี คือ

(๑) เดินทางโดยรถยนต์

ในการเดินทางโดยรถยนต์จากตัวเมืองอุบลราชธานี ผ่านอำเภอวารินชำราบ อำเภอสว่างวีระวงศ์ อำเภอพิบูลมังสาหาร ตามทางหลวงหมายเลข ๒๑๗ ไปประมาณ ๔๖ กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายตรงบริเวณสามแยกกลางเมืองพิบูลมังสาหาร ข้ามสะพานแม่น้ำมูลแล้วเลี้ยวขวาบริเวณสี่แยกป้อมยามตำรวจบ้านโพธิ์ศรี แล้วเปลี่ยนเส้นทางไปตามทางหมายเลข ๒๒๒ อีกประมาณ ๖.๒ กิโลเมตร ถึงบ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร แล้วเลี้ยวขวาตรงบริเวณป้ายทางเข้าวัดดอนธาตุอีกประมาณ ๑.๒ กิโลเมตร จะเข้าสู่บริเวณวัดดอนธาตุ และพบกับท่าเรือข้ามฟากไปยังวัดซึ่งให้บริการฟรี^{๑๗}

(๒) เดินทางด้วยรถตู้โดยสาร

การเดินทางไปวัดดอนธาตุโดยวิธีนี้นั้น ควรเดินทางด้วยรถตู้โดยสารประจำทางสาย อุบลราชธานี – ชื่องเม็ก จากตัวเมืองอุบลราชธานี ตามทางหลวงหมายเลข ๒๑๗ ไปยังสถานีขนส่งผู้โดยสารอำเภอพิบูลมังสาหาร ประมาณ ๔๖ กิโลเมตร จากนั้นนั่งรถสามล้อรับจ้างต่อไปยังวัดดอนธาตุ โดยข้ามสะพานแม่น้ำมูลแล้วเลี้ยวขวาบริเวณสี่แยกป้อมยามตำรวจบ้านโพธิ์ศรี แล้วเปลี่ยนเส้นทางไปตามทางหมายเลข ๒๒๒ อีกประมาณ ๖.๒ กิโลเมตร ถึงบ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร แล้วเลี้ยวขวาตรงบริเวณป้ายทางเข้าวัดดอนธาตุอีกประมาณ ๑.๒ กิโลเมตร จะเข้าสู่บริเวณวัดดอนธาตุ และพบกับท่าเรือข้ามฟากไปยังวัดซึ่งให้บริการฟรี สรุปค่าโดยสาร รถตู้ ๕๐ บาท รถสามล้อรับจ้าง ๑๐๐ บาท^{๑๘}

๓.๑.๓ ประวัติความเป็นมาของวัดดอนธาตุ

ย้อนไปในปี พ.ศ.๒๔๘๑ พระอาจารย์เสาร์ได้รับนิมนต์จากแม่ชีผุย โกศลวิตร ไปในงานฉลองศาลาวัดภูเขากว้าง ซึ่งครั้งนั้น คุณตาบุญเพ็ง เล่าว่า “คณะศรัทธาชาวเมืองพิบูลย์ มีนายวิโรจน์ (ฮกเที่ยง) โกศลวิตร คณะบดีใหญ่พร้อมคณะได้สร้างศาลาถวายเป็นวัดภูเขากว้าง อันว่านายวิโรจน์ ผู้นี้เป็นพี่ชายของนายวิชิต (ฮกต่าย) โกศลวิตร สามัคคีคุณหญิงตุ่น โกศลวิตร และทั้งสองเป็นบุตรชายของแม่ชีผุย ผู้มีศรัทธาออกบวชทำนุบำรุงศาสนาเป็นศิษย์ของท่านพระอาจารย์เสาร์”

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาสมพงษ์ โกสโล (น้อยวิหก), เจ้าอาวาสวัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๗} สัมภาษณ์ สอน วิลามาศย์, สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลคันไร่ อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระประสิทธิ์ จันทมโม, พระลูกวัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

เสร็จจากงานฉลองศาลาแล้ว พระอาจารย์เสาร์ได้พำนักอยู่ที่วัดภูเขากว๊าก ๔ - ๕ คืบ และได้ปรารภให้ลูกศิษย์ฟังว่า...อันว่าลำน้ำมูลตอนใต้ของเมืองพิบูลย์นี้องค์ท่านยังไม่เคยไปตามเกาะแก่งน้อยใหญ่ทั้งหลายนั้น จะมีผู้ใดอาสาไปสำรวจดูบ้าง ก็มีลูกศิษย์ฝ่ายฆราวาสผู้ขึ้นอาสา ได้แก่ ขุนสิริสมานการ (อดีตนายอำเภอพิบูลมังสาหาร) พ่อใหญ่อาจารย์บับ, พ่อใหญ่ครูคำดี, พ่อใหญ่พุทธา เป็นต้น เมื่อถึงวันออกเดินทาง คณะศิษย์ได้จัดเตรียมเรือไว้หลายลำคอยอยู่ที่ท่าน้ำใต้แก่งสะพือลงไป ตอนเช้าหลังฉันจังหันเสร็จแล้วได้ออกเดินทาง หลวงปู่ใหญ่นั่งรถสามล้อถีบซึ่งมารออยู่แล้ว คณะพระเถระที่ไปด้วยมี พระอาจารย์ดี ฉนโน, พระอาจารย์กงแก้ว พระอาจารย์บัวพา ปญญาภาโส, พระอาจารย์บุญเพ็ง นารโท, สามเณรหงส์ทอง, สามเณรคำผาย และสามเณรปุ่น เป็นต้น พวกกันเดินทางสามล้อหลวงปู่ใหญ่ไปลงเรือที่รอรับอยู่ ๔ - ๕ ลำ มีทั้งเรือแจว และเรือพาย

กองเรือได้ออกจากท่า ล่องตามลำน้ำมูลไปทางทิศตะวันออกผ่านบ้านแก่งเจริญ บ้านหินสง บ้านหินลาด บ้านไก่อ๊ะ บ้านชาด ถึงดอนคับพวง แวะขึ้นไปเดินสำรวจดู แล้วต่อไปยังดอนธาตุ ดอนตาตไฮ ดอนเลี้ยว จนตะวันบ่ายคล้อยราว ๔ - ๕ โมงเย็น ท้องฟ้าเริ่มมืดครึ้ม ฝนเริ่มตั่งเค้า จึงได้จอดเรือ แล้วขนบาตรขนบริขารขึ้นไปพักที่ศาลาท่าน้ำวัดบ้านหัวดอนของอุปัชฌาย์รัตน

เย็นนั้นลมฝนพัดกระโชกแรงอื้ออึง จึงได้พากันเคลื่อนย้ายไปขอพักยังศาลาวัดบ้านหัวดอนที่อยู่ใกล้กันนั้น ตอนนั้นอุปัชฌาย์รัตน เจ้าอาวาสไม่อยู่ พระลูกวัดนิมนต์หลวงปู่ใหญ่และคณะไปพักที่ศาลาการเปรียญ แล้วส่งข่าวให้ผู้ใหญ่บ้านหัวดอน บ้านทรายมูล และชาวบ้านละแวกนั้นทราบ

พอถึงค่ำ ผู้ใหญ่บ้านและบรรดาลูกบ้านต่างก็พากันมากกราบหลวงปู่ใหญ่เป็นจำนวนมาก ในฐานะที่หลวงปู่ใหญ่เป็นพระอาจารย์ของพระอาจารย์ดี ฉนโน ซึ่งเป็นพระที่ชาวบ้านให้ความเคารพศรัทธาอยู่แล้ว หลวงปู่ใหญ่ พาคณะชาวบ้านสวดมนต์ไหว้พระ ๙ ค่ำ แล้วให้พระอาจารย์ดี แสดงธรรมโปรดชาวบ้านจนตึกตื่น เป็นที่ซาบซึ้งและสร้างความศรัทธาให้ชาวบ้านมาก เมื่อชาวบ้านทราบเรื่องราวและกิตติศัพท์ในทางธรรมของหลวงปู่ใหญ่ และคณะพระกรรมฐาน จึงได้พากันอาราธนา นิมนต์ให้อยู่เผยแผ่ธรรมโปรดศรัทธาชาวบ้านในถิ่นแถบนั้น

รุ่งเช้าหลวงปู่ใหญ่ได้พาพระเถระออกบิณฑบาตในหมู่บ้านชาวบ้านหัวดอน และบ้านทรายมูลได้พากันมาถวายจังหันเป็นจำนวนมาก พอฉันจังหันแล้ว หลวงปู่ใหญ่ บอกพระเถระและชาวบ้านว่าท่านพิจารณาแล้วอยากเลือกดอนธาตุให้เป็นที่ตั้งวัด^{๑๙}

ดอนธาตุ สถานที่หลวงปู่ใหญ่เลือกเป็นสถานที่ตั้งวัดนั้น เป็นเกาะกลางแม่น้ำมูล อยู่ห่างจากตัวเมืองพิบูลมังสาหารไปทางทิศตะวันออกไปตามลำแม่น้ำมูลราว ๗ - ๘ กิโลเมตร เกาะมีสันฐานทรงรี มีเนื้อที่ราว ๑๓๐ ไร่ รกทึบไปด้วยต้นยางขนาดใหญ่ ต้นพอก (ละมุดป่า) อุดมไปด้วยเห็ดและสมุนไพรนานาชนิด ทั่วบริเวณเงียบสงบเหมาะแก่การปฏิบัติธรรม มีชาวบ้านข้ามน้ำไปทำนาปลูกข้าวในที่ลุ่มบางส่วนของเกาะ บ้างก็หาเก็บพืชผักสมุนไพร แม้ในปัจจุบันชาวบ้านก็ยังข้ามไปเก็บเห็ดที่มีขึ้นตามธรรมชาติในหน้าฝน

หลังจากฉันภัตตาหารเช้าวันนั้นแล้ว หลวงปู่ใหญ่ และคณะศิษย์ที่มาจากอำเภอพิบูลมังสาหาร พร้อมด้วยชาวบ้านในสองหมู่บ้านซึ่งมี พ่อใหญ่จอม, พ่อใหญ่ยง, พ่อใหญ่หมากจู้ (หลวงปู่ใหญ่เปลี่ยนชื่อให้เป็น พ่อใหญ่มงคล) พ่อใหญ่เจียง, พ่อใหญ่สี, พ่อจารย์คุณ เป็นต้น ได้พากันยกขบวนนั่ง

^{๑๙} ปฐม - ภัทรา นิคมานนท์, เรื่องเดียวกัน, ๔๘๑-๔๘๓.

เรือพายทวนน้ำไปเทียบฝั่งเกาะทางด้านท้ายดอนธาตุ แล่นนั้นเป็นดินปนทรายมีหญ้าและต้นกระโดน ขึ้นอยู่ริมน้ำ องค์หลวงปู่ใหญ่ ใช้ไม้เท้าพยุ้งร่างขึ้นไปบนฝั่งแล้วพาคณะขึ้นไปเดินสำรวจดูบนเกาะ พวกชาวบ้านหนุ่มฉกรรจ์แผ้วถางบุกเบิกให้เป็นทาง คณะเดินลึกเข้าไปเกือบถึงกลางเกาะ พบที่โล่ง กว้างแห่งหนึ่งเป็นชัยภูมิที่ดี ลักษณะเป็นป่าหญ้าโล่งไม่มีต้นไม้ใหญ่ หลวงปู่ใหญ่ หยุดยืนพิจารณา แล้วเลือกเอาบริเวณนั้นเป็นที่พักปักกลด

คณะชาวบ้านได้ช่วยกันแผ้วถางป่าหญ้า พร้อมสร้างกระต๊อบชั่วคราวขึ้นถวาย หลวงปู่ ใหญ่และพระเถรก็ตกลงพักค้างคืน ณ ที่นั้นในคืนวันนั้นเลย ผู้ใหญ่บ้านพร้อมด้วยชาวบ้านได้ยกเกาะ นี้ถวายเพื่อสร้างเป็นสำนักปฏิบัติธรรม และกลายมาเป็นวัดดอนธาตุตราบเท่าทุกวันนี้

การสร้างวัดแห่งนี้สร้างขึ้นขณะที่หลวงปู่เสาร์มีอายุย่างเข้าปีที่ ๘๐ แล้ว การออกธุดงค์ ไกลๆ ทำได้ไม่สะดวกเหมือนแต่ก่อน วัดที่สร้างใหม่บนเกาะดอนธาตุนี้ยังไม่มีชื่อเรียกเป็นทางการ วัน หนึ่ง ในท่ามกลางศิษย์ที่เป็นพระเถร พ่อขาว แม่ชี และฆราวาสญาติโยมทั้งหลาย ที่อยู่พร้อมเพรียง ณ ที่นั้น หลวงปู่ใหญ่ได้พูดขึ้นเชิงปรึกษาหารือว่า “วัดนี้พวกหมู่เจ้าสี่ให้ชื่ออ้อหยัง เหม ?”

ในที่ประชุมต่างพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า “แล้วแต่พ่อแม่ครูอาจารย์เป็นผู้ตั้ง...” หลวงปู่ ใหญ่จึงพูดขึ้นว่า “ถ้าจ้งจ้ง ข่อยสี่ให้ชื่อจ้งจ้ง สติบ่ ฟังเด้อ !...วัดเกาะแก้วพระนอนคอนสวรรค์วิเวก พุทธกิจศาสนา” บรรดาสาธุศิษย์ ณ ที่นั้นต่างอนุโมทนาสาธุการ หลวงปู่ใหญ่ ถามย้ำความเห็น ว่า “พวกหมู่เจ้าเห็นดีบ่ ถ้าเห็นดีกะให้เอากระดาดดินสอจดไว้เด้อ” เป็นอันว่าวัดที่สร้างใหม่มีชื่ออันเป็น มงคลดังได้กล่าวมาแล้ว แต่ครูบาอาจารย์ในยุคนั้นเรียกสั้นๆ ว่า “วัดเกาะ” ก่อนที่จะมาเรียกว่า “วัด ดอนธาตุ” อย่างทุกวันนี้^{๒๐}

เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๐ หลวงปู่เสาร์ กนตสีโล และท่านพระอาจารย์ดี ฉนโน ได้จาริกมาปัก กลดกรรมฐานหาที่ที่เหมาะสมเพื่อก่อสร้างวัดวิปัสสนากรรมฐานฝ่ายธรรมยุติกนิกาย และได้ก่อสร้างวัด ภูเขาแก้วขึ้นเป็นรูปร่างในปี พ.ศ. ๒๔๘๑

เมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๔๘๑ ชาวบ้านสะเว ตำบลสะเว เกิดอาเพศ ประชาชนภูมิจับป่วยกัน มากเกือบจะทุกบ้าน หัวหน้าหมู่บ้านสะเวได้มานิมนต์พระอาจารย์ดี ฉนโน เดินทางข้ามลำน้ำมูลไปทำ พิธีปิดเป่าทางศาสนา และแต่งยาต้ม (ยาฮากไม้) “หม้อใหญ่” รักษาชาวบ้านที่เจ็บไข้ได้ป่วยจนเป็นที่ ปกติสุขทั่วทั้งหมู่บ้าน

พ.ศ. ๒๔๙๐ พระปู่เย จากวัดบุรพาฯ อุบลฯ มาจำพรรษา ๑ ปี

พ.ศ. ๒๔๙๑ ท่านพระปู่แดง จากวัดบุรพาฯ มาดูแลรักษา

พ.ศ. ๒๔๙๒ ท่านพระอาจารย์เหลียว ซึ่งเป็นชาวบ้านทรายมูล อุปสมบทเป็นพระภิกษุ สงฆ์ เข้าจำพรรษาดูแลรักษาวัดดอนธาตุนาน ๑๑ ปี นับจากปี พ.ศ. ๒๔๙๒ ถึง พ.ศ. ๒๕๐๓ และลา ลึกขาไปประกอบอาชีพค้าขายที่ตลาดอำเภอเดชอุดม

พ.ศ. ๒๕๐๔ พระอาจารย์ค่าน้อย ชาวบ้านเรียกท่านว่า คุณพ่อครุฑ เพราะท่านค่าน้อยมี เชื้อสายพม่า ท่านพระอาจารย์ค่าน้อย ถึงแก่มรณภาพขณะนั่งวิปัสสนากรรมฐานบนศาลาวัดดอนธาตุ นี้ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖

^{๒๐} ปฐม - ภัทรา นิคมานนท์, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘๔-๔๘๕.

ต่อมาท่านพระหอม ได้อยู่รักษาวัดนี้ต่อจากพระคุณพ่อครุรา และภายหลังพระหอมท่านมีอาการสติเลือนลอย พระเถระให้ลาสิกขา กลับไปภูมิลำเนาเดิมที่บ้านกล้วย แขวงโพธิ์ทอง นครจำปาศักดิ์

หลังจากปี พ.ศ. ๒๕๐๙ วัดนี้ไม่มีพระภิกษุอยู่จำพรรษาระยะหนึ่งหากแต่ยังอยู่ในความดูแลเอาใจใส่ดูแลรักษาแบบตระเวนเข้ามา-เย็นกลับของท่านพระครูพิบูลธรรมภาณ (หลวงพ่อโชติอาภุคโค) เจ้าอาวาสวัดภูเขาแก้ว และเจ้าคณะอำเภอพิบูลมังสาหาร ฝ่ายธรรมยุต

ตลอดช่วงปี พ.ศ. ๒๕๐๙-๒๕๑๘ แม้จะขาดพระภิกษุอยู่จำพรรษาแต่ก็มีแม่ชี ๒ ท่าน คือ แม่ชีพัน และ แม่ชีปลา อยู่ดูแลรักษาศาสนสถานแห่งนี้

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ พระนวกะวัดภูเขาแก้ว ที่อุปสมบทจำพรรษาในปีนั้น ได้ทำการปฏิสังขรณ์วัดในสายวิปัสสนากรรมฐาน ฝ่ายธรรมยุต (วัดสายวิปัสสนากรรมฐาน ฝ่ายมหานิกายก็มี ที่มีชื่อเสียงมากคือวัดหนองป่าพง และวัดสาขาของหลวงพ่อชา สุภทฺโท) โดยการบัญชาการของพระครูพิบูลธรรมภาณ เจ้าคณะอำเภอพิบูลมังสาหาร ฝ่ายธรรมยุตและโดยการนำของ พระบุญเย็น โรจโน ได้นำคณะสงฆ์เข้าปฏิสังขรณ์วัดดอนธาตุ และเข้าจำพรรษาที่วัดแห่งนี้

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ มีพระอาจารย์สมบุรณ์ ขนติโก เป็นเจ้าอาวาส

ปัจจุบันมีเจ้าอาวาส คือ พระใบฎีกาสมพงษ์ โกสโล (น้อยวิหค)

วัดดอนธาตุ นอกจากประกอบศาสนกิจตามปกติธรรมเนียมประเพณีแล้ว ยังมีพิธีทำบุญตามพื้นบ้านโบราณตามฤดูกาล เช่นบุญกวนข้าวทิพย์ บุญเดือนยี่ เป็นต้น

วัดดอนธาตุ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๙๙ ตอนที่ ๑๔๓ วันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๕

ลำดับเจ้าอาวาสวัดดอนธาตุ ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี มีดังนี้

๑. หลวงปู่ดี ฉนโน พ.ศ. ๒๔๘๑ – ๒๔๘๓
๒. หลวงปู่เสาร์ กนตสีโล พ.ศ. ๒๔๘๔-๒๔๘๕
๓. หลวงปู่หนูน พ.ศ. ๒๔๘๖-๒๔๘๗
๔. หลวงปู่เกศา พ.ศ. ๒๔๘๘-๒๔๘๙
๕. หลวงปู่แย พ.ศ. ๒๔๙๐- ๒๔๙๑
๖. หลวงปู่แดง พ.ศ. ๒๔๙๑-๒๔๙๒
๗. พระอาจารย์เหลื่อม พ.ศ. ๒๔๙๒ -๒๕๐๓
๘. หลวงปู่คำน้อย พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๐๖
๙. พระอาจารย์หอม พ.ศ. ๒๕๐๗
๑๐. พระครูพิบูลธรรมภาณ พ.ศ. ๒๕๐๗-๒๕๑๗
๑๑. พระอาจารย์บุญเย็น โรจโน พ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๒๕
๑๒. หลวงปู่ทอง พ.ศ. ๒๕๒๖-๒๕๒๙
๑๓. หลวงปู่สมบุรณ์ ขนติโก พ.ศ. ๒๕๔๖
๑๔. ปัจจุบันมีเจ้าอาวาส คือ พระใบฎีกาสมพงษ์ โกสโล (น้อยวิหค)

ปัจจุบันมีพระภิกษุจำพรรษาจำนวน ๗ รูป แม่ชี ๓ คน ซึ่งทางวัดได้แบ่งเนื้อที่ป่าออกเป็น ๓ ส่วน คือ ส่วนที่ใช้สำหรับภิกษุสามเณรเพื่อใช้ประกอบศาสนกิจทางสงฆ์ส่วนสำหรับผู้มาแสวงบุญและส่วนที่ใช้สำหรับแม่ชี ปัจจุบันมีเจ้าอาวาส คือ พระใบฎีกาสมพงษ์ โกสโล (น้อยวิหค)^{๒๑}

๓.๒ สภาพป่าในพื้นที่วิจัย

จากการลงเก็บข้อมูลสภาพของป่าของวัดดอนธาตุนั้นพบว่า สภาพป่ารกทึบไปด้วยต้นยางนาขนาดใหญ่ ต้นพอก (ละมุดป่า) แดง ไม้ป่า หวายป่า และอุดมไปด้วยเห็ดและสมุนไพรนานาชนิด ทิวบริเวณเจียบสัดเหมาะแก่การปฏิบัติธรรม สภาพของป่าจัดได้ว่าเป็นป่าไม้ผลัดใบ จำพวกป่าเต็งรัง ป่าแพะ ป่าแดงหรือป่าโคก สภาพพื้นดินบริเวณเกาะเป็นดินทรายและอุดมสมบูรณ์ โดยส่วนมากพืชที่พบเห็นมากที่สุด คือ ต้นยางนา แดง พอก (ละมุดป่า) ขนาดใหญ่จำนวนมาก^{๒๒} โดยสภาพของป่าในปัจจุบันจำแนกออกเป็น ๔ ส่วน ดังนี้

๑) ส่วนของลานธรรม

ป่าในส่วนของลานธรรมของทางวัดดอนธาตุมีอยู่ประมาณ ๕ ไร่ ต้นไม้ที่พบส่วนมากเป็นต้นยางนาขนาดใหญ่ จึงทำให้ทิวบริเวณลานธรรมร่มรื่น เหมาะสำหรับการปฏิบัติธรรมภาวนาเป็นอย่างยิ่ง และสามารถใช้ประโยชน์ของร่มเงาของต้นไม้ในงานปฏิบัติธรรมของทุกปี^{๒๓} เนื่องด้วยวัดแห่งนี้เป็นวัดสุดท้ายที่หลวงปู่เสาร์ กนตสีโล สร้างขึ้น รวมทั้งยังเป็นวัดสุดท้ายที่หลวงปู่เสาร์อยู่ปฏิบัติธรรม ก่อนที่จะไปมรณภาพในอิริยาบถนั่งที่วัดมหาอำมาตยาราม อ.วรรณไวทยากรณ์ นครจำปาสัก ประเทศลาว เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๔ สิริรวมอายุ ๘๒ ปี ๓ เดือน ๑ วัน และได้อัญเชิญศพกลับมาจัดงานฌาปนกิจที่วัดบูรพาราม อ.เมือง จ.อุบลราชธานี โดยทุกๆ ปี ระหว่างวันที่ ๒-๓ กุมภาพันธ์ จะมีการปฏิบัติธรรมและทำบุญครบรอบคล้ายวันมรณภาพ^{๒๔}

๒) ส่วนของพระสงฆ์

ป่าในส่วนของวัดดอนธาตุทางด้านทิศใต้ จัดเป็นส่วนของกุฏิของพระสงฆ์ เพื่อประโยชน์ในการพักอาศัย และปฏิบัติศาสนกิจส่วนตัว โดยสร้างขึ้นทิวบริเวณในส่วนของป่าทางทิศใต้ ในปัจจุบันกุฏิภายในวัดดอนธาตุที่ยังใช้งานได้ มีอยู่จำนวน ๒๕ หลัง มีเนื้อที่ประมาณ ๓๐ ไร่^{๒๕}

^{๒๑} ปฐม - ภัทรา นิคมานนท์, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๐๕-๕๐๘.

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาสมพงษ์ โกสโล (น้อยวิหค), เจ้าอาวาสวัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๓} สัมภาษณ์ เสริฐ วงพันธ์, ราษฎรชาวบ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๔} สัมภาษณ์ สายทอง มิ่งแนม, ราษฎรชาวบ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระประสิทธิ์ จันทมโม, พระลูกวัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

๓) ส่วนของแม่ชี

ป่าในส่วนของวัดดอนธาตุทางด้านทิศเหนือฝั่งขวา จัดเป็นส่วนที่ปักของแม่ชี เพื่อประโยชน์ในการพักอาศัย และปฏิบัติศาสนกิจส่วนตัว ในปัจจุบันที่ปักของแม่ชีภายในวัดดอนธาตุที่ยังใช้งานได้ มีจำนวน จำนวน ๔ หลัง มีเนื้อที่ประมาณ ๒ ไร่^{๒๖}

๔) ส่วนของป่าทางวัฒนธรรม

ป่าในส่วนของวัดดอนธาตุทางด้านทิศเหนือฝั่งซ้าย มีเนื้อที่ ๒๐ ไร่ ทางวัดดอนธาตุใช้เป็นในส่วนของป่าทางวัฒนธรรมทางวัดดอนธาตุได้จัดพื้นที่ภายในวัดไว้เฉพาะเพื่อเก็บกระดูกของบรรพบุรุษ สังเกตเห็นว่าป่าไม้ภายในวัด หรือ ป่าช้า (ป่าวัฒนธรรม) เป็นบริเวณที่มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นอยู่หนาแน่น มีสัตว์ป่าจำนวนมากมาอาศัยอยู่อย่างสงบ ปราศจากการรบกวนจากคน ชาวบ้านเล่าว่าคนในหมู่บ้านไม่กล้าตัดต้นไม้ และไม่กล้าล่าสัตว์ในป่าไม้อย่างกล่าว เพราะเป็นเขตอภัยทาน และชาวบ้านเชื่อว่าเป็นป่าที่มีความศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านเกรงกลัวภูตผีและดวงวิญญาณที่สิงสถิตอยู่ในป่า^{๒๗}

๕) ส่วนของป่าปลูกใหม่

ในส่วนของป่าปลูกใหม่อยู่ทางส่วนกลางของวัดและใกล้ลานธรรมของทางวัดดอนธาตุ โดยที่เห็นอย่างเด่นชัดมีเนื้อที่อยู่ ๓ ไร่ ในส่วนอื่นก็มีการปลูกขึ้นเสริมตามแนวตลิ่งโดยทั่วบริเวณรอบวัด^{๒๘}

๖) ส่วนป่าธรรมชาติ

ในส่วนของพื้นที่ป่าทางธรรมชาติของวัดดอนธาตุนั้นคงมีอยู่ ๗๐ โดยในทั่วบริเวณยังคงเห็นความอุดมสมบูรณ์ทางนิเวศปะปนกันกับสภาพของป่าที่แห้งแล้งโดยทั่วบริเวณของวัด^{๒๙}

สรุป สภาพของป่าของวัดดอนธาตุนั้นจัดได้ว่าเป็นป่าไม้ผลัดใบ จำพวกป่าแพะ ป่าแดง หรือป่าโคก สภาพพื้นดินบริเวณเกาะเป็นดินทรายและอุดมสมบูรณ์ โดยส่วนมากพืชที่พบเห็นมากที่สุด คือ ต้นยางนา แดง พอก (ละมุดป่า) ขนาดใหญ่จำนวนมาก โดยสภาพของป่าในปัจจุบันจำแนกออกเป็น ๔ ส่วน ดังนี้ ป่าในส่วนของลานธรรม ต้นไม้ที่พบส่วนมากเป็นต้นยางนาขนาดใหญ่ จึงทำให้ทั่วบริเวณลานธรรมมีร่มเงา ใช้ประโยชน์ของร่มเงาของต้นไม้ในงานปฏิบัติธรรมของทุกปี ระหว่างวันที่ ๒-๓ กุมภาพันธ์ ป่าในส่วนของพระสงฆ์ วัดดอนธาตุทางด้านทิศใต้ จัดเป็นส่วนของกุฏิของพระสงฆ์ เพื่อประโยชน์ในการพักอาศัย และปฏิบัติศาสนกิจส่วนตัว โดยสร้างขึ้นทั่วบริเวณในส่วนของป่าทางทิศใต้ มีอยู่จำนวน ๒๕ หลัง ป่าในส่วนส่วนของแม่ชี วัดดอนธาตุทางด้านทิศเหนือฝั่งขวา จัดเป็นส่วนที่ปักของแม่ชี เพื่อประโยชน์ในการพักอาศัย และปฏิบัติศาสนกิจส่วนตัว ในปัจจุบันที่ปักของแม่ชีภายในวัดดอนธาตุที่ยังใช้งานได้ มีจำนวน จำนวน ๔ หลัง ส่วนของป่าทางวัฒนธรรม ป่าในส่วนของ

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาสมพงษ์ โกสโล (น้อยวิหค), เจ้าอาวาสวัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๗} สัมภาษณ์ สุพิศ มาลัย, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๘} สัมภาษณ์ สายทอง มิ่งแนน, ราษฎรชาวบ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระประสิทธิ์ จันทมโม, พระลูกวัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

วัดดอนธาตุทางด้านทิศเหนือฝั่งซ้าย ทางวัดดอนธาตุใช้เป็นในส่วนของป่าทางวัฒนธรรม ทางวัดดอนธาตุได้จัดพื้นที่ภายในวัดไว้เฉพาะเพื่อเก็บกระดูกของบรรพบุรุษ สังเกตเห็นว่าป่าไม้ภายในวัด หรือ ป่าช้า (ป่าวัฒนธรรม) เป็นบริเวณที่มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นอยู่หนาแน่น มีสัตว์ป่าจำนวนมากมาอาศัยอยู่อย่างสงบ ปราศจากการรบกวนจากคน

๓.๓ ปัญหาของการอนุรักษ์ป่าของวัดดอนธาตุ

วัดดอนธาตุในอดีตชาวบ้านใกล้เคียงถือว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เพราะเป็นถิ่นของบูรพาจารย์ที่เคารพนับถือของผู้คนในภาคอีสาน จึงไม่มีใครกล้าลงกล้าเข้าไปหาผลประโยชน์จากผืนป่ามากนัก ถึงแม้ว่าก่อนที่จะหลวงปู่ใหญ่เสาร์ กนตสีโล จะก่อตั้งวัดดอนธาตุขึ้นมาจะมีชาวบ้านใกล้เคียงเข้าไปถากถางพื้นที่บางส่วนเพื่อทำไร่นาก็ตาม ก็ไม่อาจส่งผลกระทบต่อพื้นที่ป่ามากนัก เนื่องจากวัดดอนธาตุมีพื้นที่เป็นเกาะกลางลำแม่น้ำมูล ผืนดินมีความชุ่มชื้นตลอดทั้งปี จึงไม่ค่อยมีปัญหาในการอนุรักษ์ป่า ซึ่งทางวัดกำหนดพื้นที่ให้เป็นเขตอภัยทาน โดยส่วนมากปัญหาที่พบ คือ^{๓๐}

๑) ตลิ่งพัง

เนื่องจากวัดดอนธาตุตั้งอยู่บนเกาะกลางลำแม่น้ำมูล ในช่วงหน้าฝนจะมีกระแสน้ำที่ไหลเชี่ยว ทำให้ริมตลิ่งบางส่วนของทางวัดพังทลาย และส่งผลเสียหายกับป่าไม้ที่อาศัยอยู่ในบริเวณริมตลิ่งเป็นจำนวนมากด้วย^{๓๑}

๒) ภัยแล้ง

เนื่องจากวัดดอนธาตุตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ของอำเภอฟิบูลมังสาหาร ซึ่งตั้งอยู่ในเขตละติจูดต่ำหรือร้อนซีกโลกเหนือ (ละติจูด ๑๕ องศาเหนือ) ทำให้ลักษณะเป็นแบบร้อน ฤดูหนาวอากาศเย็น อุณหภูมิสูงสุดอยู่ที่ ๔๒.๓ องศาเซลเซียส ในเดือนเมษายน-พฤษภาคม และต่ำสุดในช่วงเดือนมกราคม ซึ่งมีอุณหภูมิอยู่ที่ ๑๔.๓ องศาเซลเซียส สภาพภูมิอากาศค่อนข้างร้อนแห้งในฤดูร้อน ในขณะที่ฤดูหนาวก็หนาวจัด ส่งผลให้เกิดภัยแล้งก่อให้เกิดความเสียหายกับต้นไม้^{๓๒}

๓) ต้นไม้ยืนต้นตาย

เนื่องจากสภาพป่าในปัจจุบันของวัดดอนธาตุ เป็นป่าไม้ที่มีต้นไม้สูงปกคลุมอย่างหนาแน่น แสดงให้เห็นว่าต้นไม้แย่งกันเจริญเติบโตเพื่อขึ้นไปรับแสงแดด ส่วนต้นไม้ที่เติบโตไม่ทันก็ถูกปกคลุมจากต้นไม้ที่สูงกว่า จนทำให้มีลักษณะลำต้นที่แคแกรน และเนื่องจากสภาพปัญหาภัยแล้งส่งผลให้ต้นไม้ยืนต้นตายเป็นจำนวนมาก ส่วนต้นไม้ที่พบว่าเกิดความเสียหายมากที่สุด คือ ต้นเล็ดนกต้นยางนา ไม้แดง ต้นไม้ที่มีความสูงระดับกลาง และต้นไม้ที่มีความสูงระดับต่ำ^{๓๓}

^{๓๐} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาสมพงษ์ โกสโล (น้อยวิหค), เจ้าอาวาสวัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอฟิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๑} สัมภาษณ์ พระธีรวัฒน์ ปาณิตจิตโต, พระลูกวัดวัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอฟิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๒} สัมภาษณ์ ณรงค์ บุญรมย์, เจ้าหน้าที่การเกษตร, สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๗ สาขาอุบลราชธานี, ๑๐ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๓๓} สัมภาษณ์ สายทอง มิ่งแนน, ราษฎรชาวบ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอฟิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

๔) นักท่องเที่ยวทิ้งขยะ

วีระ อมรศักดิ์ชัย นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการ สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๗ สาขาอุบลราชธานี กล่าวว่า ปัญหาของการอนุรักษ์ป่าของวัดดอนธาตุไม่ใช่ปัญหาของพระสงฆ์ จากมุมมองของทางภาครัฐมองว่าปัญหาในการอนุรักษ์ในเขตพื้นที่วัดนั้นเป็นปัญหาของ ชุมชน นักท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เช่น นักท่องเที่ยวและประชาชนผู้เลื่อมใสศรัทธาที่เดินทางมาเที่ยวในส่วนของวัดไม่เข้าใจในกฎระเบียบการทิ้งขยะของทางวัด ทำให้พากันทิ้งขยะโดยไม่เป็นที่ ขยะเกิดการเน่าเสีย ส่งผลกระทบมายังต้นไม้^{๓๔}

๕) นักท่องเที่ยวหักกิ่งไม้

ปัญหาของการอนุรักษ์ป่าของพระสงฆ์วัดดอนธาตุ คือ การขาดจิตสำนึกในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าของนักท่องเที่ยว โดยไม่ให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าร่วมกับพระสงฆ์ เช่น พระอนุรักษ์ป่าไม้เพื่อเป็นแหล่งอาหารของสัตว์ป่า และแหล่งพืชพันธุ์ธัญญาหารต่าง ๆ แต่มีกลุ่มชนบางส่วนยังมีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า เช่น นักท่องเที่ยวหักกิ่งไม้ ลักลอบขโมยพืชที่เป็นสมุนไพรต่าง ๆ ของทางวัด ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาของการอนุรักษ์ป่าของพระสงฆ์ เพราะการขาดคุณธรรมและจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวและชาวบ้านบางส่วน โดยที่ทางวัดยังขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในกระบวนการของการอนุรักษ์ป่าในบางพื้นที่พระสงฆ์ไม่ทำตามขั้นตอนของกฎหมาย ซึ่งในกระบวนการนี้ทางพระสงฆ์ต้องติดต่อกับหน่วยงานราชการในการขอขึ้นทะเบียนป่า เพื่อเป็นการสะดวกในการขอความช่วยเหลือและงบประมาณสนับสนุนต่างๆ จากหน่วยงานนั้นๆ^{๓๕}

สรุป ปัญหาของการอนุรักษ์ป่าของวัดดอนธาตุ โดยส่วนมากปัญหาที่พบ คือ ตลิ่งพังเนื่องจากในช่วงหน้าฝนจะมีกระแสน้ำที่ไหลเชี่ยว ทำให้ริมตลิ่งบางส่วนของทางวัด เกิดภัยแล้งเนื่องด้วยสภาพภูมิอากาศของวัดดอนธาตุค่อนข้างร้อนแห้งในฤดูร้อน ในขณะที่ฤดูหนาวก็หนาวจัด ส่งผลให้เกิดภัยแล้ง เนื่องจากสภาพป่าในปัจจุบันของวัดดอนธาตุ เป็นป่าไม้ที่มีต้นไม้สูงปกคลุมอย่างหนาแน่น แสดงให้เห็นว่าต้นไม้แย่งกันเจริญเติบโตเพื่อขึ้นไปรับแสงแดด ส่วนต้นไม้ที่โตไม่ทันก็จะถูกปกคลุมจากต้นไม้ที่สูงกว่า จนทำให้มีลักษณะลำต้นที่แคระแกรน และเนื่องจากสภาพปัญหาภัยแล้งส่งผลให้ต้นไม้ยืนต้นตายเป็นจำนวนมาก ส่วนต้นที่พบว่าเกิดความเสียหายมากที่สุด คือ ต้นเลื้อยต้นก ส่วนหนึ่งของปัญหาในการอนุรักษ์ป่าของวัดดอนธาตุเกิดจากการที่นักท่องเที่ยวทิ้งขยะ โดยปัญหาในการอนุรักษ์ในเขตพื้นที่วัดนั้นเป็นปัญหาของ ชุมชน นักท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ การทิ้งขยะไม่เป็นที่ ทำให้ขยะเกิดการเน่าเสียส่งผลกระทบมายังต้นไม้ และการขาดจิตสำนึกในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าของนักท่องเที่ยว โดยไม่ให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าร่วมกับพระสงฆ์ เช่น พระอนุรักษ์ป่าไม้เพื่อเป็นแหล่งอาหารของสัตว์ป่า และแหล่งพืชพันธุ์ธัญญาหารต่าง ๆ แต่มีกลุ่มชนบางส่วนยังมีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า เช่น นักท่องเที่ยวหักกิ่งไม้ ลักลอบขโมยพืชที่เป็นสมุนไพรต่างๆ ของทางวัด ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาของการอนุรักษ์ป่าของพระสงฆ์

^{๓๔} สัมภาษณ์ วีระ อมรศักดิ์ชัย, นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการ, สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๗ สาขาอุบลราชธานี, ๑๐ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๓๕} สัมภาษณ์ ณรงค์ บุญรัมย์, เจ้าหน้าที่การเกษตร, สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๗ สาขาอุบลราชธานี, ๑๐ มกราคม ๒๕๖๐.

๓.๔ หลักการในการอนุรักษ์ป่าของพระสงฆ์วัดดอนธาตุ

หลักการอนุรักษ์ป่าเชิงพุทธ เป็นกระบวนการดูแล การเก็บรักษา สงวน ซ่อมแซม ฟื้นฟู ปรับปรุง และการใช้ทรัพยากรป่าให้เกิดประโยชน์มากที่สุด และใช้ได้เป็นเวลาอันยาวนานที่สุด มีการสูญเสียน้อยที่สุด การประหยัดต่อสิ่งที่มีอยู่ รวมทั้งการหาสิ่งอื่นมาทดแทน โดยเฉพาะทรัพยากรธรรมชาติป่าเพื่อให้ป่าดำรงอยู่อย่างยั่งยืนในระยะยาวต่อไป โดยให้เป็นไปตามหลักการของพระพุทธศาสนา

จากคำสัมภาษณ์พระใบฎีกาสมพงษ์ โกสโล (น้อยวิหค) เจ้าอาวาสวัดดอนธาตุ และพระที่จำพรรษาอยู่ภายในวัดดอนธาตุ กล่าวไว้ว่า การอนุรักษ์ป่าของวัดดอนธาตุยึดหลักการที่ว่า “ป่าเป็นวัด” โดยยึดตามหลักไตรสิกขาและศีล ๕ ในการอนุรักษ์ป่า โดยที่ไตรสิกขา คือ ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษาเพื่อฝึกหัด อบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา เพื่อช่วยให้พิจารณาและเข้าใจถึงระบบนิเวศของป่า ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์ป่าที่ยั่งยืนด้วยคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยวัดดอนธาตุได้ประยุกต์หลักไตรสิกขามาใช้ในการอนุรักษ์ป่า ศีล ๕ คือ ความประพฤติชอบทางกายและวาจา หรือการรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว และเป็นหลักการควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน ถือว่าเป็นพื้นฐานที่เน้นการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในฐานะที่เป็นเพื่อนกัน พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า ศีล ๕ หรือศีลธรรมพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ คือ ระเบียบความประพฤติ ความเป็นอยู่ทั้งส่วนตัวและที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกาย วาจา ตลอดถึงทำมาหาเลี้ยงชีพ ซึ่งได้กำหนดวางไว้เพื่อให้ความเป็นอยู่นั้นกลายเป็นสภาพอันเอื้ออำนวยแก่การเป็นอยู่ และต่อสภาพแวดล้อม^{๓๖}

๓.๕ วิธีการอนุรักษ์ป่าของพระสงฆ์วัดดอนธาตุ

บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่านั้น แต่ละวัดมีรูปแบบในการอนุรักษ์ที่แตกต่างกัน ตามภูมิปัญญาและประสบการณ์ นอกจากวัดแล้วยังมีหน่วยงานของรัฐและเอกชนให้การร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าด้วย ปัญหาการอนุรักษ์ป่าของวัดดอนธาตุที่พบในอดีตที่ผ่านมา คือ ตลิงพัง และภัยแล้ง แต่เมื่อเกิดปัญหาดังกล่าวขึ้นทางวัดจึงมีวิธีการอนุรักษ์ป่าทั้งในระยะสั้นและระยะยาว โดยการนำของเจ้าอาวาส คือ พระใบฎีกาสมพงษ์ โกสโล (น้อยวิหค) ดังต่อไปนี้

๓.๕.๑ วิธีการปลูกฝังไตรสิกขาและศีล๕

ไตรสิกขาเพื่อการอนุรักษ์ หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาได้เน้นถึงการพึ่งพาอาศัยกันสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งก็คือความรู้สึที่ดึงดูดกันระหว่าง มนุษย์ต่อมนุษย์ มนุษย์ต่อพืชและสัตว์ทั้งหลาย ตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา มีวิธีปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ดำรงอยู่บนเกณฑ์ธรรมชาติเพื่อความคงอยู่ของสรรพสิ่งและสันติสุขของสรรพชีวิตบนพื้นโลก โดยทางวัดดอนธาตุได้ส่งเสริมให้มีการนำเอาหลักธรรมของไตรสิกขามาใช้ในการอนุรักษ์ป่า ไตรสิกขา คือ ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษาเพื่อฝึกหัด อบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ซึ่งสามารถนำมาใช้ใน

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาสมพงษ์ โกสโล (น้อยวิหค), เจ้าอาวาสวัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

การอนุรักษ์ป่าที่ยั่งยืนด้วยคำสอนของพระพุทธศาสนา ในการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาของพระสงฆ์ ภายในวัดดอนธาตุ ในเบื้องต้น คือ ศีล ช่วยในการควบคุม ความประพฤติดด้วยการสร้างวินัยให้กับตนเองและชุมชน เพื่อควบคุมความประพฤติกรรมทางกาย ไม่ให้เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม โดยห้ามในการไม่ตัดไม้ทำลายป่าและการก่อไฟ สมาธิ ช่วยในการ ฝึกอบรมด้านจิตใจ กล่าวคือ การมีจิตใจที่มีคุณธรรมเมตตาต่อสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยธรรมชาติ แวดล้อมที่เหมาะสม ด้วยการปฏิบัติธรรม การบำเพ็ญสมาธิภาวนา ปัญญา ช่วยในการฝึกอบรมด้าน ปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และวางแผนทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รู้จักคิด รู้จักพิจารณา ด้วยปัญญาที่บริสุทธิ์ ปัญญาจะทำให้เห็นคุณค่า ความสำคัญของสิ่งแวดล้อม และเข้าใจในกระบวนการ ของสิ่งแวดล้อม^{๓๗}

ศีล ๕ ทางวัดดอนธาตุได้ใช้หลักข้อห้ามของศีล ๕ มาใช้เพื่อการอนุรักษ์ป่า คือ ศีลข้อ ๑ ห้ามในการตัดไม้ทุกชนิด ศีลข้อ ๒ ห้ามในการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรป่าไม้ในทางที่ ทาลายธรรมชาติของป่าไม้ การสร้างเสนาสนะก็เอื้อต่อการเจริญเติบโตของพืชพันธุ์ต่างๆ ศีลข้อ ๓ ห้ามแทรกแซงระบบนิเวศของป่าไม้ คือ ปลอ่ยให้ป่าไม้เติบโตตามระบบของนิเวศของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมตามที่มันจะเป็นไป ไม่ไปเร่งรีบการเติบโตของต้นไม้มากเกินไป ศีลข้อ ๔ สร้างกฎกติกา วินัยในการใช้ประโยชน์ของป่าไม้ร่วมกัน ซึ่งศีลสังวรนี้ จะช่วยระมัดระวังและควบคุม ลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืน จึงต้องเป็นความร่วมมือกันระหว่างชุมชน และพระสงฆ์ภายในวัดดอนธาตุ ในการสร้างกติการ่วมกัน ศีลข้อ ๕ ส่งเสริมและให้ความรู้แก่ชุมชน คือ ไม่ควรต้อนน้ำเมาซึ่งเป็นผลผลิตจากต้นไม้หรือพืช ต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่มาแห่งการแสวงหาผลประโยชน์จากธรรมชาติและเป็นการทำลายป่า^{๓๘}

๓.๕.๒ วิธีการมีส่วนร่วม

แนวร่วมในการอนุรักษ์ป่าที่เด่นชัดของวัดดอนธาตุ คือ ในส่วนของ พระสงฆ์และชาวบ้าน โดยมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่า คือ วัด ในส่วนของพระสงฆ์จะมีส่วนร่วมในการ อนุรักษ์ป่า โดยการนำของเจ้าอาวาสเป็นผู้นำในการวางแผน เช่น การห้ามตัดไม้ ห้ามในการก่อไฟ โดยให้ชาวบ้านทุกคนช่วยกันดูแลรักษาร่วมกันและไม่ระบุจำนวน โดยถือว่าป่าคือสมบัติของส่วนรวม ของวัด และชาวบ้านทุกคน โดยในส่วนของพระสงฆ์ท่านได้วางแผนในการปฏิบัติตามหลักของธุดงค์ วัตร และตั้งกฎในการสำรวจผืนป่าด้วยกิจวัตรของพระสงฆ์ในการทำความสะดวกร่วมกัน และคอยให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวและผู้ที่มาแสวงบุญเกี่ยวกับข้อห้ามในแนวทางของการอนุรักษ์ป่าของทางวัด และจัดหาต้นไม้มาปลูกเสริม ชาวบ้าน บทบาทของชาวบ้านในการมีส่วนร่วมกับการอนุรักษ์ป่า คือ การประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสายของผู้นำหมู่บ้านให้ช่วยกันดูแลป่า และในการจัดหาพันธุ์ไม้มาปลูกเพิ่มเติมในช่วงฤดูฝน ซึ่งเป็นช่วงที่พืชพันธุ์มีการเจริญเติบโตได้ดี โดยที่ทางหมู่บ้านทรายมูล

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาสมพงษ์ โกสโล (น้อยวิหค), เจ้าอาวาสวัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๘} สัมภาษณ์ สายทอง มิ่งแนน, ราษฎรชาวบ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ส่งเสริมให้มีการปลูกป่าประจำปี โดยไม่มีการกำหนดว่าต้องทำอะไรแล้วแต่ว่าใครมีจิตศรัทธาในการอนุรักษ์ผืนป่าก็สามารถนำมาปลูกด้วยตัวเองได้เลย^{๓๙}

๓.๕.๓ วิธีการทางธรรมชาติ

การทำปุ๋ยตามธรรมชาติ การกวาดลานวัด ถือว่าเป็นกิจวัตรอย่างหนึ่งของพระสงฆ์ภายในวัดดอนธาตุ เมื่อถึงเวลา ๑๔.๐๐ น. พระสงฆ์ทุกรูปจะต้องปฏิบัติ ซึ่งในการกวาดลานวัดนั้น ใบไม้ที่หล่นเป็นจำนวนมาก ทางวัดจะไม่มีการเผา แต่จะใช้เศษของใบไม้ที่ทับถมบริเวณของโคนต้นไม้เพื่อให้ย่อยสลายกลายเป็นปุ๋ยบำรุงต้นไม้ต่อไป และถือเป็นการดึงดูดใจของปลวกไม่ให้ขึ้นเสนาสนะของทางวัด เพราะใบไม้ถือว่าเป็นอาหารของปลวก ซึ่งเป็นตัวการในการย่อยสลายของเศษใบไม้ให้กลายเป็นปุ๋ยได้เป็นอย่างดี^{๔๐}

๓.๕.๔ วิธีการตามฤดูกาล

วิธีการอนุรักษ์ป่าไม้ตามฤดูกาลของวัดดอนธาตุ คือ ในฤดูหนาว กิจวัตรของพระสงฆ์ที่สามารถช่วยในการอนุรักษ์ป่า คือ การกวาดลาน วัดและทางเดินโดยรอบวัด ซึ่งถือว่าเป็นการสร้างแนวกันไฟด้วยกิจวัตรประจำวันของพระสงฆ์ ในช่วงฤดูฝนเป็นช่วงที่ต้นไม้สามารถเจริญเติบโตได้มากที่สุด ทางวัดดอนธาตุจึงทำการจัดหาพันธ์ไม้มาปลูกเสริมในบริเวณของวัด ในฤดูร้อน สภาพอากาศของวัดดอนธาตุในช่วงเดือนเมษายน-พฤษภาคม สภาพภูมิอากาศค่อนข้างร้อนแห้งในฤดูร้อน ส่งผลให้เกิดภัยแล้ง ต้นไม้เกิดการแห้งเหี่ยวและยืนต้นตาย ทางวัดดอนธาตุจึงมีกระบวนการแก้ปัญหาดังกล่าวในเบื้องต้น คือ การจัดหาเครื่องสูบน้ำเพื่อใช้ในการสูบน้ำจากลำน้ำมูลมาช่วยรดบริเวณพื้นดิน เพื่อให้เกิดความชุ่มชื้นแก่ป่าไม้^{๔๑}

๓.๕.๕ วิธีการทางวัฒนธรรม

พระสงฆ์วัดดอนธาตุมีการปลูกฝังความเชื่อเรื่องป่าทางวัฒนธรรม ที่บรรพบุรุษได้สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน โดยมีวิธีการปลูกฝังความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษ คุ่มครองป่า โดยได้จัดพื้นที่ป่าส่วนหนึ่งภายในวัดเพื่อเก็บกระดูกของบรรพบุรุษ ชาวบ้านเล่าว่าคนใน หมู่บ้านไม่กล้าตัดต้นไม้ และชาวบ้านเชื่อว่าเป็นป่าที่มีความศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านเกรงกลัวภูตผีและดวง วิญญาณที่สิงสถิตอยู่ในป่า และวัดดอนธาตุได้สร้างความเชื่อเรื่องดอนปู่ตาที่คอยปกปักรักษาป่า ภายในวัดเอาไว้ด้วยเหตุผลนี้ทำให้ชุมชนใกล้เคียงจึงไม่กล้าสร้างปัญหาภายในวัดดอนธาตุ^{๔๒}

^{๓๙} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาสมพงษ์ โกสโล (น้อยวิหค), เจ้าอาวาสวัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๐} สัมภาษณ์ สายทอง มิ่งแนน, ราษฎรชาวบ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๔๑} สัมภาษณ์ บรรยง คุ่มแก้ว, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านทรายมูลเหนือ ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๒} สัมภาษณ์ พระธีรวัฒน์ ปาณิตจิตโต, พระลูกวัดวัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

๓.๕.๖ วิธีการแก้ปัญหา

บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่านั้น แต่ละวัดมีรูปแบบในการอนุรักษ์ที่แตกต่างกัน ตามภูมิปัญญาและประสบการณ์ นอกจากวัดแล้วยังมีหน่วยงานของรัฐและเอกชนให้การร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าด้วย ปัญหาการอนุรักษ์ป่าของวัดดอนธาตุที่พบในอดีตที่ผ่านมา คือ ต่ลิ่งพัง และภัยแล้ง แต่เมื่อเกิดปัญหาดังกล่าวขึ้นทางวัดจึงมีการแก้ไขปัญหาทั้งในระยะสั้นและระยะยาว โดยการนำของเจ้าอาวาส คือ พระใบฎีกาสมพงษ์ โกสโล (น้อยวิหค) ดังต่อไปนี้

๑) ปัญหาต่ลิ่งพัง

เนื่องจากพื้นที่ของวัดมีสภาพเป็นเกาะกลางลำแม่น้ำมูล และใกล้กับเขื่อนปากมูล ปัญหาที่ทำให้สภาพของเกาะเสียหาย คือ การกัดเซาะของกระแสน้ำที่เกิดจากการเปิดปิดของเขื่อน และกระแสน้ำที่แรงในหน้าฝน ทางวัดจึงมีการแก้ไขปัญหา ดังนี้

(๑) ปลุกต้นไม้เพื่อกันตลิ่งพัง

(๒) ปลุกหญ้าแฝกเพื่อรักษาหน้าดินและการพังทลายของดินริมตลิ่ง^{๔๓}

๒) ปัญหาภัยแล้ง

ปัญหาภัยแล้งที่เกิดขึ้นนั้นส่งผลกระทบต่อพืชพันธุ์บางส่วนของทางวัดดอนธาตุแห้งเหี่ยวและเกิดความเสียหายเป็นจำนวนมาก แต่ทางวัดก็มีการแก้ไขปัญหาในเบื้องต้น คือ จัดหาเครื่องสูบน้ำจากลำแม่น้ำมูลขึ้นมารด พืชพันธุ์ที่แห้งเหี่ยวภายในเขตวัด เพื่อให้ป่าเกิดความชุ่มชื้นและเกิดความเสียหายน้อยที่สุด^{๔๔}

๓) ต้นไม้ยืนต้นตาย

ปัญหาภัยแล้งส่งผลให้ต้นไม้ยืนต้นตายเป็นจำนวนมาก ทางวัดดอนธาตุจึงมีกระบวนการในการแก้ปัญหาภัยแล้ง ในเบื้องต้น คือ การเดินท่อน้ำกระจายไปตามพื้นที่ทั่วบริเวณของแนวป่า แล้วทำการสูบน้ำจากลำแม่น้ำมูลขึ้นมารดพื้นดิน เพื่อให้ต้นไม้เกิดความชุ่มชื้นและช่วยลดปัญหาต้นไม้ยืนต้นตายอันเกิดจากภัยแล้งได้เป็นอย่างดี^{๔๕}

๔) นักท่องเที่ยวทิ้งขยะ

ทางวัดดอนธาตุได้จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์เชิงอนุรักษ์ติดไว้ตามต้นไม้ใหญ่ เช่น ป้ายประกาศที่เป็นพุทธสุภาษิต ดังมีความว่า

“จงสำรวมกายวาจาเมื่อมาวัด
ป่าสงัดแดนสงบได้พบเห็น
สับปายะที่พระท่านได้บำเพ็ญ
อย่าเห็นเป็นศูนย์การค้ำมาเที่ยวเพลิน”

^{๔๓} สัมภาษณ์ สายทอง มิ่งแนน, ราษฎรชาวบ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๔๔} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาสมพงษ์ โกสโล (น้อยวิหค), เจ้าอาวาสวัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๕} สัมภาษณ์ พระธีรวัฒน์ ปาณิตจิตโต, พระลูกวัดวัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ซึ่งจากการประชาสัมพันธ์ในพุทธสาขิตดังที่กล่าวมา ส่งผลให้นักท่องเที่ยวมาร่วมกาย วาจา เพราะถือว่าป่าของวัดดอนธาตุเป็นดินแดนแห่งความสงบ ที่พระสงฆ์ใช้สำหรับบำเพ็ญภาวนา และควบคุมไปถึงพฤติกรรมในการทิ้งขยะของนักท่องเที่ยวอีกด้วย ซึ่งจากกระบวนการดังกล่าวได้รับผลตอบรับเป็นอย่างดี โดยที่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาในวัดดอนธาตุนั้นได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี^{๔๖}

๕) นักท่องเที่ยวหักกิ่งไม้

ในแนวทางการแก้ปัญหานักท่องเที่ยวหักกิ่งไม้ในเบื้องต้น ทางวัดดอนธาตุใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นตัวช่วยในการอนุรักษ์ป่า ด้วยการนำความเชื่อและพิธีกรรมมาใช้ในการจัดการ ควบคู่กับการอนุรักษ์ป่าด้วยประเพณีดั้งเดิมของอีสานที่สืบทอดมรดกจากบรรพชนมาอย่างต่อเนื่อง ยาวนาน โดยผูกพันกับธรรมชาติป่าวัฒนธรรมชุมชนอย่างแนบแน่น ได้รับการสั่งสมแนวคิด ภูมิปัญญา ปลูกศรืธา คติ ความเชื่อจนเป็นแบบแผนการดำรงชีวิตที่มีคุณค่า อันแสดงให้เห็นถึงความเฉลียวฉลาดของทรัพยากรบุคคลและสังคมพื้นถิ่น สังคมอีสานเคร่งครัดในรูปแบบของประเพณี พิธีกรรม เชื่อถือในเรื่อง บาป บุญ คุณ โทษ ขวัญ วิญญาณ เทวดาอารักษ์ ตลอดจนผีสงนางไม่อย่างจริงจัง โดยมีการเชนสรวงบัตผลิตตามฤดูกาล พร้อมกันนี้ยังปฏิบัติภารกิจทางศาสนาด้วยความมั่นคงตาม ค่านิยมของชุมชน เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ ความสามารถและ ประสบการณ์ที่สั่งสมและสืบทอดกันมา เป็นความสามารถและศักยภาพในเชิงการแก้ปัญหา การปรับตัวเรียนรู้และสืบทอดไปสู่คนรุ่นต่อไป เพื่อการดำรงอยู่ของเผ่าพันธุ์ และเป็นมรดกทาง วัฒนธรรม^{๔๗}

สรุป ปัญหาการอนุรักษ์ป่าของวัดดอนธาตุ ที่พบในอดีตที่ผ่านมา คือ ต่ลิ่งพัง และภัยแล้ง แต่เมื่อเกิดปัญหาดังกล่าวขึ้นทางวัดจึงมีการแก้ไขปัญหาทั้งในระยะสั้นและระยะยาว โดยการนำของเจ้าอาวาส ปูกต้นไผ่เพื่อกันตลิ่งพัง ปูกหญ้าแฝกเพื่อรักษาหน้าดินและการพังทลายของดินริมตลิ่ง จัดหาเครื่องสูบน้ำจากลำแม่น้ำมูลขึ้นมารดพืชพันธ์ที่แห้งเหี่ยวภายในเขตวัด เพื่อให้ป่าเกิดความชุ่มชื้นและเกิดความเสียหายน้อยที่สุด จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์เชิงอนุรักษ์ติดไว้ตามต้นไม้ใหญ่ ซึ่งจากการประชาสัมพันธ์ในพุทธสาขิตดังที่กล่าวมา ส่งผลให้นักท่องเที่ยวมาร่วมกาย วาจา เพราะถือว่าป่าของวัดดอนธาตุเป็นดินแดนแห่งความสงบ ที่พระสงฆ์ใช้สำหรับบำเพ็ญภาวนา และควบคุมไปถึงพฤติกรรมในการทิ้งขยะของนักท่องเที่ยวอีกด้วย ทางวัดดอนธาตุใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นตัวช่วยในการอนุรักษ์ป่า ด้วยการนำความเชื่อและพิธีกรรมมาใช้ในการจัดการ ควบคู่กับการอนุรักษ์ป่าด้วย สังคมอีสานเคร่งครัดในรูปแบบของประเพณี พิธีกรรม เชื่อถือในเรื่อง บาป บุญ คุณ โทษ ขวัญ วิญญาณ เทวดาอารักษ์ ตลอดจนผีสงนางไม่อย่างจริงจัง เป็นความสามารถและศักยภาพในเชิงการแก้ปัญหา การปรับตัวเรียนรู้และสืบทอดไปสู่คนรุ่นต่อไป เพื่อการดำรงอยู่ของเผ่าพันธุ์ และเป็นมรดกทางวัฒนธรรม

^{๔๖} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาสมพงษ์ โกสโล (น้อยวิหก), เจ้าอาวาสวัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๗} สัมภาษณ์ สายทอง มิ่งแนน, ราษฎรชาวบ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

๓.๖ กระบวนการอนุรักษ์ป่าของพระสงฆ์วัดดอนธาตุ

ในกระบวนการอนุรักษ์ป่าของพระสงฆ์วัดดอนธาตุนั้น ซึ่งทางวัดได้มีการกระบวนการอนุรักษ์ป่า ดังนี้

๑) ปลุกต้นไม้เพื่อกันตลิ่งพัง

เนื่องจากบริบทพื้นที่ของทางวัดดอนธาตุนั้นเป็นเกาะกลางลำแม่น้ำมูล เมื่อถึงฤดูฝนหรือฤดูน้ำหลาก ปริมาณน้ำในลำแม่น้ำมูลจะมีปริมาณเพิ่มมากขึ้น และส่งผลให้การไหลของน้ำค่อนข้างแรง จึงทำให้ตลิ่งบางส่วนของวัดโดนพัดไปกับกระแสน้ำ ทางวัดจึงเล็งเห็นประโยชน์ของต้นไม้ รากของกอไผ่มีคุณสมบัติในการยึดผืนดินเป็นอย่างดี

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ จากการที่ชาวบ้านเล็งเห็นถึงความเสียหายของพื้นที่ริมตลิ่ง ที่รับผลมาจากกระแสน้ำที่แรงทำให้ตลิ่งพังไปเป็นจำนวนมาก จากเดิมพื้นที่วัดมีอยู่ ๑๔๐ ไร่ แต่ด้วยการพังทลายของตลิ่งทำให้เหลือพื้นที่เพียง ๑๓๐ ไร่ ชาวบ้านจึงคิดหาวิธีแก้ไขโดยการปลูกกอไผ่เพื่อลดการพังทลายของตลิ่ง โดยการนำของ พ่อจอม พันธน้อย, พ่อยง สัตยงกูร, พ่อคำ ไชยโกฏี เป็นผู้จัดการพันธุ์ไม้มาปลูกเท่าที่จะหาได้ เช่น ไผ่สีสุก ไผ่ป่า ไผ่ตง และไผ่ไร่ ซึ่งเป็นพืชที่หาได้ง่ายตามชนบทโดยทั่วไป โดยมีการปลูกที่ริมตลิ่งโดยรอบวัด ซึ่งผลที่ได้รับ คือ รากของกอไผ่ช่วยในการยึดเกาะริมตลิ่งได้เป็นอย่างดี สามารถลดความเสียหายของตลิ่งพังและเป็นผลที่น่าพอใจ^{๔๘}

๒) ปูอิฐตัวหนอนเพื่อรักษาหน้าดินและรากของต้นไม้

ในบริเวณพื้นที่โดยรอบองค์พระเจดีย์ของหลวงปู่เสาร์ กนตสีโล มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นล้อมรอบซึ่งทางวัดได้ปูอิฐตัวหนอนเพื่อใช้เป็นสถานที่สำหรับการปฏิบัติธรรม ในการปูอิฐตัวหนอนนั้นทางวัดเล็งเห็นประโยชน์ในการรักษาหน้าดิน การรักษาโคนและรากของต้นไม้ ซึ่งไม่ส่งผลกระทบต่อการเจริญเติบโตของต้นไม้แต่อย่างใด พืชเล็กก็สามารถงอกงามขึ้นได้ตามซอกของอิฐตัวหนอน และในการปูอิฐตัวหนอนเพื่อไม่ต้องการให้พื้นแข็งแรง แต่ต้องการรักษาหน้าดินให้มีความสมบูรณ์ของอินทรีย์วัตถุเอาไว้ โดยมีวิธีทำ คือ นำใบไม้มาเฉลี่ยให้ทั่วบริเวณ ปรับพื้นที่ให้สมดุล แล้วนำอิฐตัวหนอนมาวางไว้ไม่ให้ชิดกันมากเกินไป เว้นระยะห่างจากต้นไม้ ๑-๒ ฟุต เวลากวาดลานวัดก็นำใบไม้ส่วนหนึ่งมาใส่รอบลำต้นเพื่อให้เกิดการย่อยสลายเป็นปุ๋ยบำรุงต้นไม้ต่อไป ซึ่งต่างจากการเทคอนกรีต เพราะในการเทคอนกรีตนั้นต้นไม้จะไม่สามารถที่จะเจริญเติบโตขึ้นมาได้เลย ซึ่งในกิจของสงฆ์บางครั้งอาจเกิดความเสียหายต่อหน้าดิน คือ การกวาดลานวัดนั้นถ้ากวาดบ่อย ๆ ทำให้หน้าดินเกิดเป็นหลุมได้ ซึ่งการปูอิฐตัวหนอนถือเป็นการรักษาหน้าดินและเอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ไปโดยปริยาย ซึ่งในการจัดซื้ออุปกรณ์ในการปูอิฐตัวหนอน อาศัยการประชาสัมพันธ์ของผู้นำชุมชนในการชักชวนชุมชนมาช่วยในการทำบุญเพื่อจัดซื้อ ในการปูอิฐตัวหนอนทางวัดใช้งบประมาณของทางวัดเอง โดยไม่มีงบประมาณจากทางส่วนองค์กรต่างๆ มาช่วยให้การสนับสนุน^{๔๙}

^{๔๘} สัมภาษณ์ สายทอง มิ่งแนน, ราษฎรชาวบ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๔๙} สัมภาษณ์ สายทอง มิ่งแนน, ราษฎรชาวบ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

๓) ตัดเถาว์วัลย์และกาฝากที่รบกวนต้นไม้

เนื่องจากสภาพป่าที่รกทึบมีเถาว์วัลย์และกาฝากจำนวนมาก ซึ่งเถาว์วัลย์และกาฝากที่เกาะตามต้นไม้ที่บางชนิดจะแย่งกินอาหารของต้นไม้ ส่งผลกระทบกับการเจริญเติบโตของต้นไม้และอาจทำให้ต้นไม้ตายได้ ทางวัดจึงมีการตัดเถาว์วัลย์และกาฝากเหล่านั้นทิ้ง เพื่อให้ต้นไม้เจริญงอกงามได้อย่างเต็มที่ อาศัยความร่วมมือจากพระสงฆ์และชุมชนในบางส่วน โดยการเดินสำรวจหาปัญหาป่าไม้ ซึ่งอันตรายของเถาว์วัลย์และกาฝากที่มีผลกระทบต่อป่าไม้ คือ ปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงของพันธุ์ไม้เลื้อยหลากหลายชนิด โดยเฉพาะเถาว์วัลย์ที่มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ปกคลุมเรือนยอดของต้นไม้ ลูกกลมเหมือนผืนผ้าขนาดใหญ่ แล้วอุ้มรัดกิ่งจากต้นไม้ใหญ่หักโค่นลง หรือยืนต้นตาย เนื่องจากต้นไม้ไม่สามารถสังเคราะห์แสงได้ เพราะว่าถูกเถาว์วัลย์ปกคลุมแน่นจนแสงสว่างเข้าไปไม่ถึงต้นไม้ กาฝาก มักอาศัยเกาะขึ้นกับพืชอื่น และแย่งอาหารจากพืชที่เกาะอยู่^{๕๐}

๔) ปลูกหญ้าแฝกเพื่อรักษาหน้าดินและการพังทลายของดินริมตลิ่ง

ในการปลูกหญ้าแฝกนั้นชาวบ้านมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของดินอนุรักษ์ความชื้นในดิน ปรับปรุงพื้นที่เสื่อมโทรม ในการปลูกหญ้าแฝกเกิดจากความคิดของ พ่อใหญ่สายทอง มิ่งแมน ท่านได้มองเห็นปัญหาของการพังทลายของตลิ่ง ซึ่งท่านเป็นผู้ดูแลสวนของท่าเรือข้ามฟากไปยังวัดดอนธาตุ จึงทำการจัดหาหญ้าแฝกมาปลูกเท่าที่จะหาได้ ซึ่งหญ้าแฝกสามารถหาได้ตามพื้นที่ชนบทโดยทั่วไปปลูกริมตลิ่งของวัดเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว และเพื่อรักษาสมดุลของดินด้วย^{๕๑}

๕) กำหนดเขตวัดเป็นเขตอภัยทาน

เนื่องจากภายในวัดดอนธาตุมีป่าไม้และสัตว์อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ทางวัดและชาวบ้านจึงตั้งข้อกำหนดให้วัดดอนธาตุเป็นเขตอภัยทาน ทั้งทางด้านป่าไม้และส่วนของสัตว์น้ำ เพื่อป้องกันการทำลายป่าไม้และสัตว์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณโดยรอบของวัดดอนธาตุซึ่งทางวัดและกรรมการหมู่บ้านตั้งกฎหมายในการตัดไม้ทำลายป่า คือ หากว่าบุคคลใดก็ตามกระทำการตัดไม้จะถูกปรับ ๕๐๐ บาท ซึ่งค่าปรับดังกล่าวขึ้นกับขนาดของต้นไม้ ถ้าหากว่ามีขนาดใหญ่ก็จะปรับในราคาที่สูงขึ้นตามขนาดของต้นไม้ หรือมีการดำเนินทางกฎหมาย^{๕๒}

๖) การทำปุ๋ยตามธรรมชาติ

การกวาดลานวัด ถือว่าเป็นกิจวัตรอย่างหนึ่งของพระสงฆ์ภายในวัดดอนธาตุ เมื่อถึงเวลา ๑๔.๐๐ น. พระสงฆ์ทุกรูปจะต้องปฏิบัติ ซึ่งในการกวาดลานวัดนั้นใบไม้ที่หล่นเป็นจำนวนมากทางวัดจะไม่มีเผา แต่จะใช้เศษของใบไม้ที่ทับถมบริเวณของโคนต้นไม้เพื่อให้ย่อยสลายกลายเป็นปุ๋ยบำรุงต้นไม้ต่อไป และถือเป็นการดึงดูดใจของปลวกไม่ให้ขึ้นเสนาสนะของทางวัด เพราะใบไม้ถือว่า

^{๕๐} สัมภาษณ์ นพรัตน์ ชุมศรี, ราษฎรชาวบ้านคันไร่ ตำบลคันไร่ อำเภอสิรินคร จังหวัดอุบลราชธานี, เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๑} สัมภาษณ์ บรรยง คุณแก้ว, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านทรายมูลเหนือ ตำบลทรายมูล อำเภอฟิบลม้ง สาธาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๒} สัมภาษณ์ เสถียร วงพันธ์, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านคันไร่ ตำบลคันไร่ อำเภอสิรินคร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

เป็นอาหารของปลวก ซึ่งเป็นตัวการในการย่อยสลายของเศษใบไม้ให้กลายเป็นปุ๋ยได้เป็นอย่างดี^{๕๓} เนื่องจากพื้นที่ในวัดดอนธาตุมีความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ ซึ่งเมื่อถึงฤดูแล้งทำให้ใบไม้มีการล่วงหล่นลงมาทับถมจำนวนมาก จนกลายเป็นสารอินทรีย์ซึ่งเป็นปุ๋ยทางธรรมชาติ ที่เป็นส่วนที่ช่วยให้เกิดความสมดุลของดิน ช่วยให้ดินอุ้มน้ำได้ดีขึ้น และช่วยให้พืชเจริญเติบโต

๗) การมีส่วนร่วม

จากการลงพื้นที่วิจัยเพื่อทำการสัมภาษณ์ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าของวัดดอนธาตุ พบว่า มีแนวร่วมในการอนุรักษ์ป่าที่เด่นชัด คือ ในส่วนของพระสงฆ์และชาวบ้าน โดยมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่า ดังนี้

(๑) วัด บทบาทของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมกับการอนุรักษ์ป่า โดยการนำของเจ้าอาวาสเป็นผู้นำในการวางแผน เช่น การห้ามตัดไม้ ห้ามในการก่อไฟ โดยให้ชาวบ้านทุกคนช่วยกันดูแลรักษาร่วมกันและไม่ระบุจำนวน โดยถือว่าป่าคือสมบัติของส่วนรวมของวัดและชาวบ้านทุกคน โดยในส่วนของพระสงฆ์ท่านได้วางแผนในการปฏิบัติตามหลักของธุดงค์วัตร และตั้งกฎในการสำรวจผืนป่าด้วยกิจวัตรของพระสงฆ์ในการทำความสะอาดร่วมกัน^{๕๔} ในส่วนของพระลูกวัดก็มีส่วนในการสอดส่องดูแลสภาพและปัญหาของป่า โดยคอยให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวและผู้ที่มาแสวงบุญเกี่ยวกับข้อห้ามในแนวทางของการอนุรักษ์ป่าของทางวัด^{๕๕} และจัดหาต้นไม้มาปลูกเสริม^{๕๖}

(๒) ชาวบ้าน บทบาทของชาวบ้านในการมีส่วนร่วมกับการอนุรักษ์ป่า คือ การประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสายของผู้นำหมู่บ้านให้ช่วยกันดูแลป่า และในการจัดหาพันธุ์ไม้มาปลูกเพิ่มเติมในช่วงฤดูฝน ซึ่งเป็นช่วงที่พืชพันธุ์มีการเจริญเติบโตได้ดี^{๕๗} โดยที่ทางหมู่บ้านทรายมูลส่งเสริมให้มีการปลูกป่าประจำปี โดยไม่มีการกำหนดว่าต้องทำอะไรแล้วแต่ว่าใครมีจิตศรัทธาในการอนุรักษ์ผืนป่าก็สามารถนำมาปลูกด้วยตัวเองได้เลย^{๕๘} ยกตัวอย่าง เช่น การปลูกหญ้าแฝกที่เกิดจากความคิดของ พ่อใหญ่สายทอง มิ่งแนน ซึ่งท่านได้มองเห็นปัญหาของการพังทลายของตลิ่ง จึงทำการจัดหาหญ้าแฝกมาปลูกเท่าที่จะหามาได้^{๕๙}

^{๕๓} สัมภาษณ์ นพรัตน์ ชุมศรี, ราษฎรชาวบ้านคันไร่ ตำบลคันไร่ อำเภอสิรินคร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๔} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาสมพงษ์ โกสโล (น้อยวิหค), เจ้าอาวาสวัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภopiบลม้งสาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๕} สัมภาษณ์ พระสุรศักดิ์ ยติโก , พระลูกวัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภopiบลม้งสาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๖} สัมภาษณ์ พระประสิทธิ์ จันทมโม, พระลูกวัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภopiบลม้งสาร จังหวัดอุบลราชธานี, เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๗} สัมภาษณ์ บุญรัก สมทบ, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภopiบลม้งสาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๘} สัมภาษณ์ บรรยง คุมแก้ว, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านทรายมูลเหนือ ตำบลทรายมูล อำเภopiบลม้งสาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๙} สัมภาษณ์ สายทอง มิ่งแนน, ราษฎรชาวบ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภopiบลม้งสาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

๘) การอนุรักษ์ป่าตามฤดูกาล

กระบวนการอนุรักษ์ป่าไม้ตามฤดูกาลของวัดดอนธาตุ มีกระบวนการดังต่อไปนี้

(๑) ฤดูหนาว สภาพอากาศของวัดดอนธาตุในช่วงเดือนมกราคม มีอุณหภูมิอยู่ที่ ๑๔.๓ องศาเซลเซียส ในฤดูหนาวสภาพภูมิอากาศค่อนข้างหนาวจัด ส่งผลให้เกิดภัยแล้งและมีลมที่แรง ส่งผลให้ใบไม้เกิดการร่วงหล่นเป็นจำนวนมาก ในกิจวัตรของพระสงฆ์ที่สามารถช่วยในการอนุรักษ์ป่า คือ การกวาดลานวัดและทางเดินโดยรอบวัด ซึ่งถือว่าการสร้างแนวกันไฟด้วยกิจวัตรประจำวันของพระสงฆ์ ซึ่งไฟป่าอาจเกิดได้ทุกเมื่อในฤดูหนาวที่มีกระแสลมที่แรง ซึ่งสาเหตุที่สำคัญในการก่อให้เกิดไฟป่าคือความมั่งง่ายของนักท่องเที่ยวทั้งเศษของกันบูหรี่ ซึ่งอาจก่อให้เกิดไฟป่าขึ้นได้^{๖๐}

(๒) ฤดูฝน ในช่วงฤดูฝนเป็นช่วงที่ต้นไม้สามารถเจริญเติบโตได้มากที่สุด ทางวัดดอนธาตุจึงทำการจัดหาพันธุ์ไม้มาปลูกเสริมในบริเวณของวัด เช่น ปลูกกอไผ่เพื่อกันดินริมตลิ่งทุดตัว ปลูกต้นสักเพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของป่า ต้นมะพร้าวและกล้วยาแฝกเพื่อรักษาผืนดินริมตลิ่งและเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดิน^{๖๑} โดยทำการปลูกในช่วงหน้าฝน

(๓) ฤดูร้อน สภาพอากาศของวัดดอนธาตุในช่วงเดือนเมษายน-พฤษภาคม อุณหภูมิสูงสุดอยู่ที่ประมาณ ๔๒.๓ องศาเซลเซียส สภาพภูมิอากาศค่อนข้างร้อนแห้งในฤดูร้อน ส่งผลให้เกิดภัยแล้ง ต้นไม้เกิดการแห้งเหี่ยวและยืนต้นตาย ทางวัดดอนธาตุจึงมีกระบวนการแก้ปัญหาดังกล่าวในเบื้องต้น คือ การจัดหาเครื่องสูบน้ำเพื่อใช้ในการสูบน้ำจากลำน้ำมูลมาช่วยรดบริเวณพื้นดิน เพื่อให้เกิดความชุ่มชื้นแก่ป่าไม้^{๖๒}

๙) การอนุรักษ์ป่าตามหลักธรรม

ในกระบวนการอนุรักษ์ในส่วนของพระสงฆ์วัดดอนธาตุนั้น ยึดถือการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา และศีล ๕^{๖๓} ซึ่งในหลักปฏิบัติทางพระธรรมวินัยนั้น มีดังดังนี้

(๑) ไตรสิกขา คือ ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษาเพื่อฝึกหัด อบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการอนุรักษ์ป่าที่ยั่งยืนด้วยคำสอนของพระพุทธศาสนา ในการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาของพระสงฆ์ภายในวัดดอนธาตุ ในเบื้องต้น คือ ศีล ช่วยในการควบคุมความประพฤติด้วยการสร้างวินัยให้กับตนเองและชุมชน เพื่อควบคุมความประพฤติกรรมทางกายไม่ให้เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม โดยห้ามในการไม่ตัดไม้ทำลายป่าและการก่อไฟ ซึ่งอาจทำให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อมภายในวัด สมาธิ ช่วยในการฝึกอบรมด้านจิตใจ กล่าวคือ การมีจิตใจที่มีคุณธรรมเมตตาต่อสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม ด้วยการปฏิบัติธรรม การบำเพ็ญสมาธิภาวนา ถ้าทุกคนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่าง

^{๖๐} สัมภาษณ์ นพรัตน์ ชุมศรี, ประชาชน บ้านคันไร่ ตำบลคันไร่ อำเภอสิรินคร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๑} สัมภาษณ์ สุพิศ มาลัย, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอยุบลมั่งสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๒} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาสมพงษ์ โกสโล (น้อยวิหค), เจ้าอาวาสวัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอยุบลมั่งสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๓} สัมภาษณ์ พระสุรศักดิ์ ยติโก, พระลูกวัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอยุบลมั่งสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ควรจะเป็นแล้ว จึงจะมีความรู้ความเข้าใจ มีจิตสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยที่อาศัยสมาธิเป็นตัวช่วยให้มีความเมตตากรุณาต่อสิ่งแวดล้อม ปัญญา ช่วยในการฝึกอบรมด้านปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และวางแผนทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รู้จักคิด รู้จักพิจารณา ด้วยปัญญาที่บริสุทธิ์ ซึ่งสามารถเข้าใจเหตุผล มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ปัญญาจะทำให้เห็นคุณค่า ความสำคัญของสิ่งแวดล้อม และเข้าใจในกระบวนการของสิ่งแวดล้อม^{๒๔}

(๒) ศิล ๕ ทางวัดดอนธาตุได้ใช้หลักข้อห้ามของศิลป ๕ มาใช้เพื่อการอนุรักษ์ป่า คือ ศิลข้อ ๑ ห้ามในการตัดไม้ทุกชนิด ห้ามในการก่อไฟ เพราะในการก่อกองไฟอาจทำให้สัตว์น้อยใหญ่เสียชีวิตได้ และอาจทำให้เกิดไฟป่าเกิดขึ้นตามมา สิ่งมีชีวิตเป็นสิ่งที่มีความค่า เราไม่ควรเบียดเบียน ช่มเหง หรือทำลายคุณค่าแห่งความเป็นอยู่ของเขาให้ตกไป ศิลข้อ ๒ ห้ามในการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรป่าไม้ในทางที่ทำลายธรรมชาติของป่าไม้ การสร้างเสนาสนะก็เอื้อต่อการเจริญเติบโตของพืชพันธุ์ต่างๆ แต่ถ้าหากจำเป็นที่จะต้องใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ก็คำนึงว่าต้องให้เกิดความสูญเสียเกิดขึ้นกับป่าไม้น้อยที่สุด ศิลข้อ ๓ ห้ามแทรกแซงระบบนิเวศของป่าไม้ คือ ปลอ่ยให้ป่าไม้เติบโตตามระบบของนิเวศของธรรมชาติสิ่งแวดล้อมตามที่มันจะเป็นไป ไม่ไปเร่งรีบการเติบโตของต้นไม้มากเกินไป เพราะระบบนิเวศของป่าไม้มีความสมดุลดีอยู่แล้ว ศิลข้อ ๔ สร้างกฎกติกา วินัยในการใช้ประโยชน์ของป่าไม้ร่วมกัน ทั้งพฤติกรรมทางกาย และวาจา ซึ่งศิลปสังวรนี้ จะช่วยระมัดระวังและควบคุม ลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืน จึงต้องเป็นความร่วมมือกันระหว่างชุมชน และพระสงฆ์ภายในวัดดอนธาตุ ในการสร้างกติการ่วมกัน การสร้างความเข้าใจคำสอนช่วยให้เห็นลักษณะการแก้ไขปัญหาที่เน้นตัวเอง และการมีส่วนร่วมของทุกคน ศิลข้อ ๕ ศิลข้อนี้จะทำให้ผู้ละเมิดขาดสติในการประยุกต์ใช้ต่อสิ่งแวดล้อม ในการใช้ศิลปข้อนี้เพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้ของพระสงฆ์วัดดอนธาตุ โดยส่งเสริมและให้ความรู้แก่ชุมชน คือ ไม่ควรต้อนน้ำเมาซึ่งเป็นผลผลิตจากต้นไม้หรือพืช ต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่มาแห่งการแสวงหาผลประโยชน์จากธรรมชาติและเป็นการทำลายป่า^{๒๕}

๑๐) อนุรักษ์ตามวัฒนธรรม

กระบวนการส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าตามวัฒนธรรม ทางวัดดอนธาตุได้ให้ความสำคัญกับประเพณีดั้งเดิมของอีสานที่สืบทอดมรดกจากบรรพชนมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน โดยการส่งเสริมแนวคิดภูมิปัญญา ปุณศรีทธา คติ ความเชื่อจนเป็นแบบแผนการดำรงชีวิตที่มีความค่า อันแสดงให้เห็นถึงความเฉลียวฉลาดของทรัพยากรบุคคลและสังคมพื้นถิ่น ในวัดดอนธาตุได้มีการปลูกฝังความเชื่อเรื่องป่าทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน โดยมีวิธีการปลูกฝังความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษคุ้มครองป่า โดยได้จัดพื้นที่ป่าส่วนหนึ่งภายในวัดเพื่อเก็บกระดูกของบรรพบุรุษ ชาวบ้านเล่าว่าคนในหมู่บ้านไม่กล้าตัดต้นไม้ เพราะเป็นเขตอภัยทาน และชาวบ้านเชื่อว่าเป็นป่าที่มีความศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านเกรงกลัวภูติผีและดวงวิญญาณที่สิงสถิตอยู่ในป่า และวัดดอนธาตุได้สร้างความเชื่อเรื่องดอนปู่ตาที่คอยปกป้องรักษาป่าภายในวัดเอาไว้ด้วยเหตุผลนี้ทำให้ชุมชนใกล้เคียงจึงไม่กล้าสร้างปัญหาภายในวัดดอนธาตุ โดยสังคมอีสานส่วนมากเชื่อในเรื่องของวิญญาณที่รักษาป่าไม้ และเคร่งครัด

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาสมพงษ์ โกลโล (น้อยวิหค), เจ้าอาวาสวัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระสุรศักดิ์ ยติโก, พระลูกวัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ในรูปแบบของประเพณี พิธีกรรม เชื่อถือในเรื่อง บาป บุญ คุณ โทษ ขวัญ วิญญาณ เทวดาอารักษ์ ตลอดจนผีसानางไม่อย่างจริงจัง โดยมีการเช่นสรวงบัดพิไลตามฤดูกาล คติความเชื่อเรื่อง “ผี” นั้น ชาวอีสานเชื่อกันว่า ผีมีอยู่สองกลุ่มใหญ่ กลุ่มหนึ่งเป็นผีประเภทแผ่คุณความดี ช่วยคุ้มครองปกป้องภัยพิบัติทั้งปวงที่จะมากล้ากราย ตลอดจนดูแลรักษาชุมชนให้เกิดสันติสุข ขณะเดียวกันก็อาจบันดาลให้เกิดความเดือดร้อนยุ่งยากได้ หากผู้ใดล่วงละเมิดขาดความเคารพยำเกรง หรือมีพฤติกรรมอันไม่พึงปรารถนาของชุมชน^{๖๖}

สรุป กระบวนการอนุรักษ์ป่าของวัดดอนธาตุ คือ ปลุกต้นไม้เพื่อกันตลิ่งพัง โดยที่รากของกอไม้มีคุณสมบัติในการยึดผืนดินเป็นอย่างดี สามารถลดความเสียหายของตลิ่งพังและเป็นผลที่น่าพอใจ ปูอิฐตัวหนอนเพื่อรักษาหน้าดินรากของต้นไม้ ในการปูอิฐตัวหนอนนั้นทางวัดเล็งเห็นประโยชน์ในการรักษาหน้าดิน การรักษาโคนและรากของต้นไม้ รักษาหน้าดินให้มีความสมบูรณ์ของอินทรีย์วัตถุเอาไว้ ตัดเถาวัลย์และกาฝากที่รบกวนต้นไม้ เนื่องจากสภาพป่าที่รกทึบมีเถาวัลย์และกาฝากจำนวนมาก ส่งผลกระทบกับการเจริญเติบโตของต้นไม้และอาจทำให้ต้นไม้ล้มตายได้ ทางวัดจึงมีการตัดเถาวัลย์และกาฝากเหล่านั้นทิ้ง เพื่อให้ต้นไม้เจริญงอกงามได้อย่างเต็มที่ ปลุกหญ้าแฝกเพื่อรักษาหน้าดินและการพังทลายของดินริมตลิ่ง เพื่ออนุรักษ์ความชื้นในดินและปรับปรุงพื้นที่เสื่อมโทรม กำหนดเขตวัดเป็นเขตอภัยทาน เนื่องจากภายในวัดดอนธาตุมีป่าไม้และสัตว์อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ทางวัดและชาวบ้านจึงตั้งข้อกำหนดให้วัดดอนธาตุเป็นเขตอภัยทาน ทั้งทางด้านป่าไม้และส่วนของสัตว์น้ำ เพื่อป้องกันการทำลายป่าไม้และสัตว์ต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณโดยรอบของวัดดอนธาตุ การทำปุ๋ยตามธรรมชาติ ซึ่งในการกวาดลานวัดนั้นใบไม้ที่หล่นเป็นจำนวนมาก ทางวัดจะไม่มีเผา แต่จะใช้เศษของใบไม้ที่ทับถมบริเวณของโคนต้นไม้เพื่อให้ย่อยสลายกลายเป็นปุ๋ยบำรุงต้นไม้ต่อไป การมีส่วนร่วม แนวร่วมในการอนุรักษ์ป่าที่เด่นชัดของวัดดอนธาตุ คือ ในส่วนของพระสงฆ์และชาวบ้าน โดยมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่า การอนุรักษ์ป่าตามฤดูกาล กระบวนการอนุรักษ์ป่าไม้ตามฤดูกาลของวัดดอนธาตุ มีกระบวนการ คือ ในฤดูหนาว กิจกรรมของพระสงฆ์ที่สามารถช่วยในการอนุรักษ์ป่า คือ การกวาดลานวัดและทางเดินโดยรอบวัด ซึ่งถือว่าการสร้างแนวกันไฟ ในช่วงฤดูฝนเป็นช่วงที่ต้นไม้สามารถเจริญเติบโตได้มากที่สุด ทางวัดดอนธาตุจึงทำการจัดหาพันธุ์ไม้มารปลูกเสริมในบริเวณของวัด

ในกระบวนการอนุรักษ์ในส่วนของพระสงฆ์วัดดอนธาตุนั้น ยึดถือการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา และศีล ๕ มีการปลุกฝังความเชื่อเรื่องป่าทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน โดยมีวิธีการปลุกฝังความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษคุ้มครองป่า โดยได้จัดพื้นที่ป่าส่วนหนึ่งภายในวัดเพื่อเก็บกระดูกของบรรพบุรุษ ชาวบ้านเล่าว่าคนในหมู่บ้านไม่กล้าตัดต้นไม้

๓.๗ ผลจากการอนุรักษ์ป่า

จากการศึกษาและลงพื้นที่เก็บข้อมูลการอนุรักษ์ป่าของพระสงฆ์วัดดอนธาตุ ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ผู้วิจัยพบว่า การอนุรักษ์ป่าของพระสงฆ์วัดดอน

^{๖๖} สัมภาษณ์ สายทอง มิ่งแนน, ราษฎรชาวบ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ธาตุ มีระบบแบบแผนในการอนุรักษ์ป่าที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งการอนุรักษ์ป่าของทางวัดดอนธาตุนั้นเกิดจากการร่วมมือของพระสงฆ์และชุมชนใกล้เคียงที่ร่วมแรงร่วมใจกัน โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะรักษาสภาพพื้นที่ของป่าให้ยังคงสภาพอุดมสมบูรณ์ดังเดิม ซึ่งผลของการอนุรักษ์ป่าของวัดดอนธาตุนั้นพอสรุปได้ ดังนี้

๑) ผลจากการปลูกกอไผ่ริมตลิ่งของทางวัดดอนธาตุ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้รากของกอไผ่ยึดแนวตลิ่งซึ่งอยู่ริมแม่น้ำมูลในยามน้ำหลาก ซึ่งผลที่ได้รับ คือ รากของกอไผ่ช่วยในการยึดเกาะริมตลิ่งได้เป็นอย่างดี สามารถลดความเสียหายของตลิ่งพังและเป็นผลที่น่าพอใจ ไผ่ไผ่ เป็นพันธุ์ไม้ที่มีการเจริญเติบโตผิปกกว่าไม้ชนิดอื่น หน่อไผ่จะพุ่งตัวเจริญเติบโตทางความสูงเต็มที่ในฤดูกาลเดียว โดยเริ่มเจริญในช่วงต้นฤดูฝนและสิ้นสุดเมื่อหมดฝน หลังจากนั้นจะไม่มี ความเจริญทางความสูงเพิ่มขึ้น แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านอื่น เช่น การแตกกิ่ง แขนงและใบ^{๖๗}

๒) ในการปลูกอิฐตัวหนอนนั้นทางวัดเล็งเห็นประโยชน์ในการรักษาหน้าดิน การรักษาโคน และรากของต้นไม้ ซึ่งไม่ส่งผลกระทบต่อ การเจริญเติบโตของต้นไม้แต่อย่างใด พืชเล็กก็สามารถงอกงามขึ้นได้ตามซอกของอิฐตัวหนอน และในการอิฐตัวหนอนไม่ต้องการให้พื้นแข็งแรง แต่ต้องการรักษาหน้าดินให้มีความสมบูรณ์ของอินทรีย์วัตถุเอาไว้ ซึ่งผลที่รับจากการปลูกอิฐตัวหนอนนั้นส่งผลให้ต้นไม้เจริญเติบโตตามปกติของระบบนิเวศ ผืนดินยังอยู่ในสภาพเดิมไม่มีการทรุดตัว และช่วยลดการสูญเสียของหน้าดินในเวลาที่พระสงฆ์กวาดลานวัด^{๖๘}

๓) เถาวัลย์และกาฝากที่เกาะตามต้นไม้บางชนิดจะแย่งกินอาหารของต้นไม้ ซึ่งอันตรายของเถาวัลย์และกาฝากที่มีผลกระทบต่อป่าไม้ คือ ปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงของพันธุ์ไม้เลื้อยหลากหลายชนิด โดยเฉพาะเถาวัลย์ที่มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ปกคลุมเรือนยอดของต้นไม้ ลูกกลมเหมือนผืนผ้าขนาดใหญ่ แล้วฉุดรั้งดึงเอากิ่งจากต้นไม้ใหญ่หักโค่นลง หรือยืนต้นตาย เนื่องจากต้นไม้ไม่สามารถสังเคราะห์แสงได้ เพราะว่าถูกเถาวัลย์ปกคลุมแน่นจนแสงสว่างเข้าไปไม่ถึงต้นไม้ โดยการเดินสำรวจหาปัญหาป่าไม้ ทางวัดจึงมีการตัดเถาวัลย์และกาฝากเหล่านั้นทิ้ง และส่งผลให้ต้นไม้มีเจริญเติบโตตามธรรมชาติได้เต็มที่^{๖๙}

๔) รากหญ้าแฝกเปรียบเสมือนกำแพงใต้ดินซึ่งจะทำหน้าที่เกาะยึดดิน การปลูกหญ้าแฝกช่วยในเรื่องของการอนุรักษ์ดินและน้ำ ช่วยลดการชะล้างพังทลายของผืนดินริมตลิ่งของวัดดอนธาตุเป็นอย่างดี ช่วยเก็บกักตะกอนดินในพื้นที่ลาดชัน หญ้าแฝกยังมีลักษณะในด้านการฟื้นฟูทรัพยากรดินด้วย ซึ่งช่วยให้ดินมีศักยภาพในการให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น การปลูกหญ้าแฝกในพื้นที่ดินเสื่อมโทรม หรือพื้นที่ดินมีปัญหา จึงมีส่วนช่วยฟื้นฟู และปรับปรุงดินให้มีสภาพดีขึ้น เนื่องจากผลของ

^{๖๗} สัมภาษณ์ สายทอง มิ่งแนน, ราษฎรชาวบ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุบลราชธานี, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๖๘} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาสมพงษ์ โกสโล (น้อยวิหค), เจ้าอาวาสวัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๙} สัมภาษณ์ นพรัตน์ ชุมศรี, ราษฎรชาวบ้านคันไร่ ตำบลคันไร่ อำเภอลืออำนาจ จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

อินทรีวัดที่ถูกเพิ่มขึ้น และกิจกรรมของจุลินทรีย์บริเวณรากหญ้าแฝก รวมทั้งการมีความชื้นที่ยาวนานขึ้น สภาพดินจึงมีการพัฒนา และความอุดมสมบูรณ์เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ^{๗๐}

๕) เขตอภัยทาน คือ เขตที่ให้ความไม่เป็นภัย หมายถึง เขตห้ามกระทำความชั่วแก่สัตว์ โดยในทางพุทธศาสนาไม่ได้หมายถึงแต่ความชั่วแก่สัตว์ แต่หมายถึงความชั่วต่อชีวิตทั้งปวงด้วย เขตอภัยทานมักเป็นพัทธสีมาของวัด เนื่องจากภายในวัดดอนธาตุมีป่าไม้และสัตว์อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ทางวัดและชาวบ้านจึงตั้งข้อกำหนดให้วัดดอนธาตุเป็นเขตอภัยทาน ทั้งทางด้านป่าไม้และส่วนของสัตว์น้ำ เพื่อป้องกันการทำลายป่าไม้และสัตว์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณโดยรอบของวัดดอนธาตุ ซึ่งทางวัดและกรรมการหมู่บ้านตั้งกฎห้ามในการตัดไม้ทำลายป่า คือ หากว่าบุคคลใดก็ตามกระทำการตัดไม้จะถูกปรับ ๕๐๐ บาท ซึ่งค่าปรับดังกล่าวขึ้นกับขนาดของต้นไม้ ถ้าหากว่ามีขนาดใหญ่ก็จะปรับในราคาที่สูงขึ้นตามขนาดของต้นไม้ หรือมีการดำเนินทางกฎหมาย ส่งผลให้ประชาชนไม่กล้าที่จะตัดไม้ทำลายป่า ความสมดุลของป่ายังคงอุดมสมบูรณ์อยู่เหมือนเดิม และชุมชนใกล้เคียงเฝ้าต่อการอนุรักษ์พันธุ์พืชและสัตว์ป่าให้คงอยู่ดังเดิม^{๗๑}

๖) การทำปุ๋ยตามธรรมชาติ เนื่องจากพื้นที่ในวัดดอนธาตุมีความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ ซึ่งเมื่อถึงฤดูแล้งทำให้ป่าไม้มีการร่วงหล่นลงมาทับถมจำนวนมาก จนกลายเป็นสารอินทรีย์ซึ่งเป็นปุ๋ยทางธรรมชาติ ที่เกิดจากการทับถมของใบไม้และสัตว์ที่ตายแล้วเรียกรวมว่า ฮิวมัส ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดอาหารของพืชและจุลินทรีย์ที่สำคัญ คือ ธาตุไนโตรเจน ฟอสฟอรัส และกำมะถัน เป็นส่วนที่ช่วยให้เกิดความสมดุลของดิน ช่วยให้ดินอุ้มน้ำได้ดีขึ้น และช่วยให้พืชเจริญเติบโตได้เป็นอย่างดี^{๗๒}

๗) ในกระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าไม้ของพระสงฆ์วัดดอนธาตุและชาวบ้าน ในส่วนของพระสงฆ์ คน โดยในส่วนของพระสงฆ์ท่านได้วางแผนในการปฏิบัติตามหลักของธุดงค์วัตร ถือว่าป่าคือสมบัติของส่วนรวมของวัดและชาวบ้านทุกคน และผลจากการที่พระสงฆ์คอยแนะนำในกฎระเบียบในการอนุรักษ์ป่าของทางวัดดอนธาตุให้นักท่องเที่ยวทราบ ส่งผลให้ผลกระทบที่เกิดจากการที่นักท่องเที่ยวรบกวนระบบนิเวศของป่าไม้ลดลงอย่างเห็นได้ชัด ในส่วนของชาวบ้านจากการประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสายของผู้นำหมู่บ้านให้ช่วยกันดูแลป่า และในการจัดหาพันธุ์ไม้มาปลูกเพิ่มเติมในช่วงฤดูฝน ซึ่งเป็นช่วงที่พืชพันธุ์มีการเจริญเติบโตได้ดี ส่งผลให้จำนวนของป่าไม้เพิ่มปริมาณมากขึ้น^{๗๓}

๘) อนุรักษ์ตามหลักธรรม ไตรสิกขา คือ ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษาเพื่อฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการอนุรักษ์ป่าที่ยั่งยืน คือ ศีล ช่วยให้สามารถควบคุมความประพฤติด้วยการสร้างวินัยให้กับตนเองและชุมชนไม่ให้เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม สมาธิ ช่วยในการฝึกอบรมด้านจิตใจ กล่าวคือ การมีจิตใจที่มีคุณธรรมเมตตาต่อสิ่งแวดล้อม โดยอาศัย

^{๗๐} สัมภาษณ์ สายทอง มิ่งแนน, ราษฎรชาวบ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอฟิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๗๑} สัมภาษณ์ เสถียร วงพันธ์, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านคันไร่ ตำบลคันไร่ อำเภอสรินธร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๗๒} สัมภาษณ์ วีระ อมรศักดิ์ชัย, นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการ, สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๗ สาขาอุบลราชธานี, ๑๐ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๗๓} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาสมพงษ์ โกสโล (น้อยวิหก), เจ้าอาวาสวัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอฟิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม ด้วยการปฏิบัติธรรม การบำเพ็ญสมาธิภาวนา ปัญญา ช่วยในการฝึกอบรมด้านปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และห่วงหาพันพวยการธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รู้จักคิด รู้จักพิจารณา ด้วยปัญญาที่บริสุทธิ์ ซึ่งสามารถเข้าใจเหตุผล มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ปัญญาจะทำให้เห็นคุณค่าความสำคัญของสิ่งแวดล้อม และเข้าใจในกระบวนการของสิ่งแวดล้อม ผลจากการอนุรักษ์ป่าตามหลักศีล ๕ ทำให้ป่าไม่มีชีวิตอยู่อย่างคงทน มีแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์ มีวัตถุดิบชั้นดีในการสร้างที่อยู่อาศัยของมนุษย์ สามารถใช้เป็นร่วมเงา ช่วยชะลอความรุนแรงของเหตุการณ์ธรรมชาติ เป็นแหล่งผลิตอากาศที่จำเป็นในการหายใจของมนุษย์และสัตว์^{๗๔}

๙) กระบวนการส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าตามวัฒนธรรม ทางวัดดอนธาตุได้ให้ความสำคัญกับประเพณีดั้งเดิมของอีสานที่สืบทอดมรดกจากบรรพชนมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน โดยการสั่งสมแนวคิด ภูมิปัญญา ปุณฺณศรัทธา คติ ความเชื่อจนเป็นแบบแผนการดำรงชีวิตที่มีคุณค่า มีวิธีการปลูกฝังความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษคุ้มครองป่า ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นป่าที่มีความศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านเกรงกลัวภูตผีและดวงวิญญาณที่สิงสถิตอยู่ในป่า ความเชื่อเรื่องดอนปู่ตาที่คอยปกป้องรักษาป่าภายในวัดเอาไว้อย่างเหนียวแน่นทำให้ชุมชนใกล้เคียงจึงไม่กล้าทำลายป่า ในวัดดอนธาตุ โดยสังคัมอีสานส่วนมากเชื่อในเรื่องของวิญญาณที่รักษาป่าไม้ และเครื่องครัดในรูปแบบของประเพณี พิธีกรรม เชื้อถือในเรื่องบาป บุญ คุณ โทษ ขวัญ วิญญาณ เทวดาอารักษ์ ตลอดจนผีสงนางไม้อย่างจริงจัง^{๗๕}

๓.๘ สรุป

วัดดอนธาตุ ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกของแก่งสะพือ ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวขึ้นชื่อ โดยอยู่ห่างไปประมาณ ๖ กิโลเมตร วัดนี้ตั้งอยู่บนพื้นที่ที่เป็นเกาะอยู่กลางลำน้ำมูล ระหว่างบ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร และบ้านคันไร่ ตำบลคันไร่ อำเภอสรินธร จังหวัดอุบลราชธานี โดยที่เกาะดอนธาตุ ร่องน้ำทิศเหนือแคบ จึงใกล้ชิดกับหมู่บ้านทรายมูล ทางราชการจึงให้อยู่ในปกครองของหมู่บ้านทรายมูล เกาะดอนธาตุ มีเนื้อที่ดินประมาณ ๑๓๐ ไร่ ลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบร้อน ฤดูหนาวก็มีอากาศที่เย็นจัด ลักษณะพื้นที่ของวัดมีอาณาเขตบริเวณกว้างขวาง รมรื่นด้วยแมกไม้หนาแน่นพันธุ์ ซึ่งทางวัดได้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ป่าเป็นอย่างยิ่ง โดยภายในเขตบริเวณวัดนั้นมีพันธุ์ไม้ต่าง ๆ มากมาย พันธุ์ไม้ในธรรมชาติจะมีลักษณะแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและดินฟ้าอากาศในแต่ละท้องถิ่น โดยลักษณะเด่นของพันธุ์ไม้ในเขตวัดมีลักษณะเป็นไม้ยืนต้นขนาดสูง ขนาดกลาง และขนาดต่ำ ปัจจุบันมีพระภิกษุจำพรรษาจำนวน ๗ รูป แม่ชี ๓ คน

ปัญหาของการอนุรักษ์ป่าของวัดดอนธาตุ โดยส่วนมากปัญหาที่พบ คือ ตลิ่งพังเนื่องจากวัดดอนธาตุตั้งอยู่บนเกาะกลางลำแม่น้ำมูล ในช่วงหน้าฝนจะมีกระแสน้ำที่ไหลเชี่ยว ทำให้ริมตลิ่งบางส่วนของทางวัดพังทลาย และส่งผลเสียหายกับป่าไม้ด้วย เกิดภัยแล้งเนื่องด้วยสภาพภูมิอากาศของวัดดอนธาตุ อุณหภูมิสูงสุดอยู่ที่ ๔๒.๓ องศาเซลเซียส ในเดือนเมษายน-พฤษภาคม และต่ำสุดในช่วงเดือนมกราคม ซึ่งมีอุณหภูมิต่ำที่ ๑๔.๓ องศาเซลเซียส สภาพภูมิอากาศค่อนข้างร้อน

^{๗๔} สัมภาษณ์ พระสุรศักดิ์ ยติโก , พระลูกวัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๗๕} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาสมพงษ์ โกสโล (น้อยวิหก), เจ้าอาวาสวัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

แห่งในฤดูร้อน ในขณะที่ฤดูหนาวก็หนาวจัด มีอุณหภูมิอยู่ที่ ๑๔.๓ องศาเซลเซียส ส่งผลให้เกิดภัยแล้ง เนื่องจากสภาพป่าในปัจจุบันของวัดดอนธาตุ เป็นป่าไม้ที่มีต้นไม้สูงปกคลุมอย่างหนาแน่น แสดงให้เห็นว่าต้นไม้แย่งกันเจริญเติบโตเพื่อขึ้นไปรับแสงแดด ส่วนต้นไม้ที่เติบโตไม่ทันก็จะถูกปกคลุมจากต้นไม้ที่สูงกว่า จนทำให้มีลักษณะลำต้นที่แคระแกรน และเนื่องจากสภาพปัญหาภัยแล้งส่งผลให้ต้นไม้ยืนต้นตายเป็นจำนวนมาก ส่วนต้นไม้ที่พบว่าเกิดความเสียหายมากที่สุด คือ ต้นเลื้อยต้นก ส่วนหนึ่งของปัญหาในการอนุรักษ์ป่าของวัดดอนธาตุเกิดจากการที่นักท่องเที่ยวทิ้งขยะ โดยปัญหาในการอนุรักษ์ในเขตพื้นที่วัดนั้นเป็นปัญหาของ ชุมชน นักท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมต่างๆ การทิ้งขยะไม่เป็นที่ ทำให้ขยะเกิดการเน่าเสียส่งผลกระทบต่อผืนดิน และการขาดจิตสำนึกในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าของนักท่องเที่ยว โดยไม่ให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าร่วมกับพระสงฆ์ เช่น พระอนุรักษ์ป่าไม้เพื่อเป็นแหล่งอาหารของสัตว์ป่า และแหล่งพืชพันธุ์ธัญญาหารต่างๆ แต่มีกลุ่มชนบางส่วนยังมีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า เช่น นักท่องเที่ยวหักกิ่งไม้ ลักลอบขโมยพืชที่เป็นสมุนไพรต่างๆ ของทางวัด ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาของการอนุรักษ์ป่าของพระสงฆ์

ปัญหาการอนุรักษ์ป่าของวัดดอนธาตุ คือ ตลิ่งพัง ภัยแล้ง ต้นไม้ยืนต้นตาย นักท่องเที่ยวทิ้งขยะ และนักท่องเที่ยวหักกิ่งไม้ เป็นต้น แต่เมื่อเกิดปัญหาดังกล่าวขึ้นทางวัดจึงมีการแก้ไขปัญหาทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ทางวัดมีการแก้ไขปัญหา คือ ปลุกต้นไม้เพื่อกันตลิ่งพัง ปลุกหญ้าแฝกเพื่อรักษาหน้าดินและการพังทลายของดินริมตลิ่งปัญหาภัยแล้งที่เกิดขึ้นนั้นส่งผลกระทบต่อพืชพันธุ์บางส่วนของทางวัดดอนธาตุแห้งเหี่ยวและเกิดความเสียหายเป็นจำนวนมาก แต่ทางวัดก็มีการแก้ไขปัญหาในเบื้องต้น คือ จัดหาเครื่องสูบน้ำจากลำแม่น้ำมูลขึ้นมารดพืชพันธุ์ที่แห้งเหี่ยวภายในเขตวัด เพื่อให้ป่าเกิดความชุ่มชื้นและเกิดความเสียหายน้อยที่สุด นักท่องเที่ยวทิ้งขยะ ทางวัดดอนธาตุได้จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์เชิงอนุรักษ์ติดไว้ตามต้นไม้ใหญ่ เช่น ป้ายประกาศที่เป็นพุทธสาธุชน แนวทางการแก้ปัญหานักท่องเที่ยวหักกิ่งไม้ในเบื้องต้น ทางวัดดอนธาตุใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นตัวช่วยในการอนุรักษ์ป่า ด้วยการนำความเชื่อและพิธีกรรมมาใช้ในการจัดการ ควบคู่กับการอนุรักษ์ป่า

หลักการอนุรักษ์ป่าของพระสงฆ์วัดดอนธาตุยึดหลักการที่ว่า “ป่าเป็นวัด” โดยยึดตามหลักไตรสิกขาและศีล ๕ ในการอนุรักษ์ป่า โดยที่ไตรสิกขา คือ ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษาเพื่อฝึกหัด อบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา เพื่อช่วยให้พิจารณาและเข้าใจถึงระบบนิเวศของป่า ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์ป่าที่ยั่งยืนด้วยคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยวัดดอนธาตุได้ประยุกต์หลักไตรสิกขามาใช้ในการอนุรักษ์ป่า ศีล ๕ คือ ความประพฤติชอบทางกายและวาจา หรือการรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว และเป็นหลักการควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน ถือว่าเป็นพื้นฐานที่เน้นการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในฐานะที่เป็นเพื่อนกัน

วิธีการอนุรักษ์ป่าของพระสงฆ์วัดดอนธาตุทั้งในระยะสั้นและระยะยาว โดยการนำของเจ้าอาวาส คือ พระใบฎีกาสมพงษ์ โกสโล (น้อยวิหค) ดังต่อไปนี้ ปัญหาตลิ่งพัง ทางวัดจึงมีการแก้ไขปัญหา ดังนี้ ปลุกต้นไม้เพื่อกันตลิ่งพัง ปลุกหญ้าแฝกเพื่อรักษาหน้าดินและการพังทลายของดินริมตลิ่งปัญหาภัยแล้งที่เกิดขึ้นนั้นส่งผลกระทบต่อพืชพันธุ์บางส่วนของทางวัดดอนธาตุแห้งเหี่ยวและเกิดความเสียหายเป็นจำนวนมาก แต่ทางวัดก็มีการแก้ไขปัญหาในเบื้องต้น คือ จัดหาเครื่องสูบน้ำจากลำแม่น้ำมูลขึ้นมารดพืชพันธุ์ที่แห้งเหี่ยวภายในเขตวัด เพื่อให้ป่าเกิดความชุ่มชื้น ปัญหาภัยแล้งส่งผลให้ต้นไม้

ยืนต้นตายเป็นจำนวนมาก ทางวัดดอนธาตุจึงมีกระบวนการในการแก้ปัญหาภัยแล้ง ในเบื้องต้น คือ การเดินท่อน้ำกระจายไปตามพื้นที่ทั่วบริเวณของแนวป่า แล้วทำการสูบน้ำจากลำแม่น้ำมูลขึ้นมารดพื้นดิน เพื่อให้ต้นไม้เกิดความชุ่มชื้นและช่วยลดปัญหาต้นไม้ยืนต้นตาย นักท่องเที่ยวทั้งชายะ ทางวัดดอนธาตุได้จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์เชิงอนุรักษ์ติดไว้ตามต้นไม้ใหญ่ เช่น ป้ายประกาศที่เป็นพุทธสุภาษิต ซึ่งจากการประชาสัมพันธ์ในพุทธสุภาษิตดังที่กล่าวมา ส่งผลให้นักท่องเที่ยวสำรวมกายวาจา เพราะถือว่าป่าของวัดดอนธาตุเป็นดินแดนแห่งความสงบ ที่พระสงฆ์ใช้สำหรับบำเพ็ญภาวนา และควบคุมไปถึงพฤติกรรมในการทิ้งขยะของนักท่องเที่ยวอีกด้วย

กระบวนการอนุรักษ์ป่าของวัดดอนธาตุ มีดังนี้ ปลูกต้นไม้เพื่อกันตลิ่งพัง โดยที่รากของกอไผ่มีคุณสมบัติในการยึดผืนดินเป็นอย่างดี ซึ่งผลที่ได้รับ คือ สามารถลดความเสียหายของตลิ่งพัง และเป็นผลที่น่าพอใจ ปูอิฐตัวหนอนเพื่อรักษาหน้าดินรากของต้นไม้ รักษาโคนและรากของต้นไม้ ตัดเถาวัลย์และกาฝากที่รบกวนต้นไม้ โดยอาศัยความร่วมมือจากพระสงฆ์และชุมชนในบางส่วน โดยการเดินสำรวจหาปัญหาป่าไม้ ปลูกหญ้าแฝกเพื่อรักษาหน้าดินและการพังทลายของดินริมตลิ่ง เพื่ออนุรักษ์ความชุ่มชื้นในดิน ปรับปรุงพื้นที่เสื่อมโทรม กำหนดเขตวัดเป็นเขตอภัยทาน เนื่องจากภายในวัดดอนธาตุมีป่าไม้และสัตว์อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ทางวัดและชาวบ้านจึงตั้งข้อกำหนดให้วัดดอนธาตุเป็นเขตอภัยทาน ทั้งทางด้านป่าไม้และส่วนของสัตว์น้ำ เพื่อป้องกันการทำลายป่าไม้และสัตว์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณโดยรอบของวัดดอนธาตุ การทำปุ๋ยตามธรรมชาติ ใบไม้ที่หล่นเป็นจำนวนมากทางวัดจะไม่มีเผา แต่จะใช้เศษของใบไม้ที่ทับถมบริเวณของโคนต้นไม้เพื่อให้ย่อยสลายกลายเป็นปุ๋ยบำรุงต้นไม้ต่อไป การมีส่วนร่วม แนวร่วมในการอนุรักษ์ป่าที่เด่นชัดของวัดดอนธาตุ คือ ในส่วนของพระสงฆ์และชาวบ้าน โดยมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่า คือ วัด ในส่วนของพระสงฆ์จะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่า โดยการนำของเจ้าอาวาสเป็นผู้นำในการวางแผน เช่น การห้ามตัดไม้ ห้ามในการก่อไฟ ชาวบ้านช่วยประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสายของผู้นำหมู่บ้านให้ช่วยกันดูแลป่า และในการจัดหาพันธุ์ไม้มาปลูกเพิ่มเติมในช่วงฤดูฝน การอนุรักษ์ป่าตามฤดูกาล กระบวนการอนุรักษ์ป่าไม้ตามฤดูกาลของวัดดอนธาตุ มีกระบวนการ คือ ในฤดูหนาว กิจกรรมของพระสงฆ์ที่สามารถช่วยในการอนุรักษ์ป่า คือ การกวาดลานวัดและทางเดินโดยรอบวัด ซึ่งถือว่าเป็นการสร้างแนวกันไฟ ในช่วงฤดูฝนเป็นช่วงที่ต้นไม้สามารถเจริญเติบโตได้มากที่สุด ทางวัดดอนธาตุจึงทำการจัดหาพันธุ์ไม้มาปลูกเสริมในบริเวณของวัด สภาพภูมิอากาศที่ค่อนข้างร้อนแห้งในฤดูร้อน ส่งผลให้เกิดภัยแล้ง ต้นไม้เกิดการแห้งเหี่ยวและยืนต้นตาย ทางวัดดอนธาตุจึงมีกระบวนการแก้ปัญหาดังกล่าวนี้อีกในเบื้องต้น คือ การจัดหาเครื่องสูบน้ำเพื่อใช้ในการสูบน้ำจากลำน้ำมูลมาช่วยรดบริเวณพื้นดิน เพื่อให้เกิดความชุ่มชื้นแก่ป่าไม้ อนุรักษ์ตามพระธรรมวินัย ในกระบวนการอนุรักษ์ในส่วนของพระสงฆ์วัดดอนธาตุนั้น ยึดถือการปฏิบัติตามหลัก ไตรสิกขา และศีล ๕ อนุรักษ์ตามวัฒนธรรม วัดดอนธาตุได้มีการปลูกฝังความเชื่อเรื่องป่าทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน โดยมีวิธีการปลูกฝังความเชื่อเรื่องวิญญานบรรพบุรุษคุ้มครองป่า ความเชื่อเรื่องดอนปู่ตาที่คอยปกป้องรักษาป่าภายในวัดเอาไว้ด้วย เหตุผลนี้ทำให้ชุมชนใกล้เคียงจึงไม่กล้าสร้างปัญหาภายในวัดดอนธาตุ

ด้วยปัจจัยเหล่านี้ ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาในบทต่อไป ในเรื่องของการประยุกต์ใช้บทบาทของพระสงฆ์วัดดอนธาตุ ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ในการอนุรักษ์ป่าเชิงพุทธ ในบทต่อไป